HET LAND VAN AALST

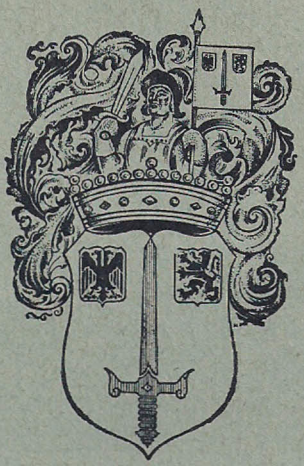

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING « HET LAND VAN AALST »

JAARGANG XIX, 1967 — NUMMER 1

De Tabaksteelt in het Land van Aalst onder het Frans bewind

Toen op het einde van de XVIIIe eeuw de Fransen ons land binnenvielen en alhier geleidelijk hun wetgeving, hun bestuurlijke inrichtingen en hun belastingsstelsel inplantten of opdrongen, was de tabakscultuur geen nieuwigheid in de Denderstreek.

De economische blokkade van Engeland die, in de bedoeling van Napoleon, er enerzijds op gericht was om deze natie te verzwakken en anderzijds om het continentaal Europa, in zover het onder Franse invloed stond, naar de uitbating van zijn eigen hulpbronnen te verwijzen, bleek een tweesnijdend zwaard te zijn. De crisis die er op volgde zou nog enkele jaren voortslepen en de volle aandacht naar de landbouw toespitsen.

Het is in het kader van deze bezorgdheid dat wij een overzicht brengen van de maatregelen, door het Frans middenbestuur gepland en door de Directie van de onderscheiden departementen uitgevoerd, in zake de tabaksteelt in onze gewesten. Meer dan gelijk welke cultuur, staat deze van de tabak onder het stelsel van de zg. «geleide economie».

In zover wij uit de bewaarde documentatie, die hoofdzakelijk loopt over de jaren 1809-1814 (1), kunnen opmaken, voorzag de aanvankelijke regeling dat elke landbouwer uit het Scheldepartement, zolang de voorziene oppervlakte niet bereikt was, een aanvraag tot aanplanting mocht indienen. Volgens een «Etat general des permis pour la culture du tabac pendant 1811», werd het bemachtigen van een toelating speciaal op prijs gesteld. De opgave van al de planters zou ons overzicht overladen, zodat wij ons tot de mededeling van enkele gegevens beperken. Te Aspelare b.v. waren er 16 planters, met een maximum van 11.700 planten; kleine verbouwers vergenoegden zich met een oppervlakte van 20 aren. Er wordt tabak aangeplant op alle wijken van de gemeente (2). Voor de stad Geraardsbergen werden 59 vergunningen of «permis» afgeleverd, voor aanplantingen meestal

(1) Rijksarchief Gent; Fonds : Département de l'Escaut (= RAG, D.E.), Nrs 1080 tot 1085. — De stukken uit deze omvangrijke bundels zijn niet chronologisch gerangschikt, zodat ik voor de belangrijkste naar het nummer van het bundel verwijs.

(2) Steenberg, Walheven, Beekveld, Veldeken, de Vilder, T'Eyckenvelt, Berrebroeck, Minnegracht, Nederstrate. — Voor de toponiemen (RAG, D.E. Nr 1080) wordt de schrijfwijze uit het voorhanden stuk overgenomen.

op het grondgebied van Goeferdinge (3), Overboelare (4), Onkerzele (5), doch ook in het beluik van de afgeschafte Sint-Adriaansabdij (6). Buiten deze stad waren het vooral Ninove, met 96 aangiften, en Aalst met 104 aangiften welke als een wedloop hielden om tot de veelbelovende teelt te worden toegelaten. Het loont de moeite de voorhanden toponiemen in nota mede te delen (7), omdat ze een aanduiding vormen over het landelijk uitzicht van sommige stadsgedeelten 150 jaar geleden.

Het is onbetwistbaar dat van meetaf de gemeenten uit de Dendervallei op de voorgrond staan, evenals onder de regering van Maria-Theresia. Hiertegenover is het belang van andere gemeenten vrij onbeduidend (8).

Voor het arrondissement Oudenaarde (9) waren in totaal aanvragen binnengekomen van 29 gemeenten, met 325 aangiften. Naderhand, in de maand april, volgde nog een tweede lijst met 174 aangiften. Verscheidene maires maakten de opmerking dat het aantal aangiften veel hoger zou geweest zijn, indien ook toelating werd verleend om kleinere oppervlakten te beplanten. Aldus o.m. de onderprefect van Oudenaarde aan de Prefect te Gent in zijn brief van 7 maart 1811, welke hij als volgt besluit: «La seule commune de Ninove a sû aprécier l'avantage des nouvelles dispositions de la culture du tabac; beaucoup d'autres ont manifesté de la défiance sur cette mesure, ce qui a diminué le nombre des cultivateurs habituels» (10).

---

(3) Duitscauter, Doorecauter, Haselaer, de Dorrekens.

(4) de kleine Buizemont, Opperhunnegem.

(5) op de Molleruyte, de Collaert, de Maelderuyter, de Langenlochting.

(6) In de hof van de gewezen abdij werden 2000 stuks aangeplant door Charles Dierieck en 6500 door Jan B. vander Beeck.

(7) Ninove: Doorcauter, Cleemputteveld (deze plaatsnamen komen het veelvuldigst voor), Nederwijck, Pamelweg, Doorekensveld, Nederstok, Grootmansborreveld, Nieuwporteveld, Hunnewinkel, Bachelputte, Meyveld, Schooremeersch, Meuleveld, Cloosterveld, Ruysbroekveld, Bakergem, Paradijs e.a.
Aalst:

a) op Schaarbeek: Siesegem, Hoogbeekveld, Lindeveld, Conynenberg, Albroeckstraete, Cappelincke, Sint-Job, Thiendevry, St-Appolon, Duitskensveld, Hoogecroeckhage, Gentschen Steenweg, Capelleveld, de Vijf dagwand, de Scherrestrate, den Haring, bij het Bukveld, Ajuinencauter, Sterrevelt, Bogaert, Kapelle Meuleschette, Asschendriesch, Lindeveld, Dommeleer, de Postweg, Tveld Aelst, de Soutstraete poorte, de Gulden Boom, Schauwbroeck, Nieubeke, de Wildekens, Kattestraet, Pontstraetpoorte.

b) op Mylbeke: de Bergenmeerschen, Hertshage, Somergem, Beerenmeersch, de poort van de Molenstraet, Haperodendriesch, Reynberg, Kuyermeulen, Dryvelden, den Tragel, Nedersteenhaegh.

(8) In 1811 waren er b.v. te Lede twee planters, te Massemen-Westrem twee, te Serskamp één, te Overmere één.

(9) Het Scheldedepartement was ingedeeld in vier arrondissementen, in grote trekken overeenstemmend met het gebied van de huidige rechterlijke arrondissementen Gent, Oudenaarde, Dendermonde (en Sas-van-Gent).

(10) RAG; D.E. Nr 1082.

Voor dit gebied maakten wij een lijstje op waarin de elf vooraan komende gemeenten worden gerangschikt, voor het plantjaar 1811 :

Gemeente	Aantal aangiften	Oppervlakte Ha. aren	Aantal planten	Afstand in cm.
Ninove	126	60. 20	1.781.732	72
Geraardsbergen	87	25. 43	845.350	45
Overboelare	35	14. 21	436.950	30
Outer	22	11. 71	345.570	65
Meerbeke	27	10. 69	300.685	72
Grimminge	27	9. 15	272.400	45
Denderwindeke	30	8. 48	250.500	72
Appelterre-Eichem	19	6. 60	192.400	72
Denderleeuw	17	6. 46	158.170	57
Nederboelare	14	4. 84	159.500	40

De maximum-oppervlakte, vatbaar voor de toelating, werd herhaaldelijk, volgens de in acht te nemen beperkingen, gewijzigd. Terwijl in 1810 werd voorzien dat, voor het volgend jaar, slechts een oppervlakte van 151 Ha. 21 a. 18 ca. in het Scheldedepartement zou mogen besteed, was deze op 30 maart 1811, volgens de binnengekomen aangiften, reeds gestegen tot 207 Ha. 30 a.

Enkele maanden vóór de planttijd en het tijdstip voor de aangiften, welke als aanvraag tot vergunning golden, verscheen er jaarlijks een rondschrijven, waarin het maximum aantal te beplanten hectaren werd medegedeeld. Voor het jaar 1813 werden slechts 200 ha. voorzien, terwijl voor 1814 in bedoeld Departement een ruimere oppervlakte van 600 ha. was toegestaan, met de beperking echter dat alleen de gemeenten, waar het vorig jaar aanplantingen werden gedaan, in aanmerking kwamen.

In januari 1814 werd voor publicatie een aanplakbrief van groot formaat rondgestuurd (circa 40 op 60 cm). In dit «Avis aux Cultivateurs» brengt de prefect Desmousseaux ter kennis dat in 1814 een oppervlakte van 600 ha. aan de tabakteelt in zijn Departement zal mogen besteed worden, doch dat de aanplanting slechts in de op de Tafel aangegeven gemeenten wordt toegelaten (11). Hier echter zal de voorkeur gaan naar «les cultivateurs solvables, qui, ayant demandé des permis, auront agi avec le plus de loyauté et de fidélité pour la remise intégrale du produit de leurs plantations de 1811, 1812 et 1813». En de tekst gaat verder met andere beperkende maatregelen. Aldus zullen voorrang genieten degenen die hebben uitgeblonken door de kwaliteit van hun geoogste tabak, die beschikken over drogerijen om na de oogst de bladeren te verzorgen of die de verbintenis aangaan deze te zullen oprichten. En ten slotte : «la préférence pour être admis à planter sera surtout acquise aux cultivateurs bien famés, qui se soumettent à faire de grandes plantations».

(11) RAG; D.E. Nr 1084.

Alleen degenen die een vaste verblijfplaats hebben en, hetzij als eigenaar hetzij als pachter, het voor de aanplanting bestemde perceel grond uitbaten, kunnen voor het verkrijgen van een «permis» in aanmerking komen. Ingevolge het artikel IV van het Decreet van 29-12-1810, mogen de maires slechts deze aangiften in acht nemen welke slaan op minimum 40 aren (12); slechts uitzonderlijk mag deze oppervlakte gaan over twee percelen gelegen op het grondgebied van éénzelfde gemeente.

Ingevolge de stand van de voorraden bij de Regie zou de oppervlakte voor het jaar 1813 tegenover deze van het vorig jaar fel verminderen. Van de 10.000 Ha. voor gans Frankrijk voorzien, zou het Scheldedepartement 200 Ha. toebedeeld krijgen.

Onder de gemeenten die tegenover het vorig jaar op de lijst achterwege bleven, stippen wij aan : Onkerzele, Outer, Overboelare, Idegem — wegens smokkel van tabak, — en Okegem, wegens ontoereikende levering. De geschrapte gemeenten zijn er die alleen tabak van slechte of minderwaardige kwaliteit hadden geleverd; andere leverden niet in evenredigheid van de vastgestelde opbrengst en stonden ten andere bekend «pour être les foyers de la fraude». Werden ook uitgeschakeld de gemeenten waar het totaal van de teelt niet de 2 Ha., verdeeld onder de verschillende landbouwers, had bereikt en degene wier topografische ligging de leur- en smokkelhandel in de hand werkte en waar het toezicht vanwege de Regie was bemoeilijkt.

Volgens een rondschrijven van de Scheldeprefect van 13-1-1813 aan de betrokken maires, waarin deze werden verzocht het Bericht omtrent de tabaksteelt voor 1813 aan te plakken en de tekst twee opeenvolgende zondagen na de hoogmis af te lezen, dienden dit jaar de aangiften uiterlijk op 5 februari ingediend. De teeltsinkrimping voor 1813 wordt hier als volgt gemotiveerd : «Le nombre des communes admises à cultiver du Tabac est extrêmement restreint pour 1813. Celle où cette culture est maintenue ne va pas au-delà de 23, y compris la vôtre. Les communes qui continuent de participer au bénéfice de la plantation dont il s'agit, doivent cette faveur aux soins que les Planteurs y apportent à la culture du Tabac, aux beaux produits qu'on y obtient par suite de ces soins, et à la fidélité avec laquelle il paraît qu'on y fait le versement, dans les magasins de la Régie, des feuilles provenues des récoltes antérieures» (13). Hierop volgen technische aanbevelingen waarop wij verder terugkomen.

Voorziene en toegepaste beperkingen bleven niet altijd zonder reacties, zodat de voorschriften soms werden versoepeld. Toen b.v. het gerucht de ronde deed dat de teelt slechts in enkele Departementen zou worden toegelaten, schreef de maire van Aalst op 11-1-1811 aan de Prefect : «Je ne puis vous dissimuler, Monsieur le Préfet, que si le canton d'Alost devait avoir le malheur d'être compris dans cette prohibition, une alarme universelle se ferait entendre de tous mes manans, qui par une longue expérience ont acquis une connaissance par-

(12) RAG; D.E. Nr 1084.
(13) RAG; D.E. Nr 1084.

ticulière et avantageuse de cette culture» (14). Hij legt er de nadruk op dat drie vierden van de Aalsterse wijken Mijlbeke en Schaarbeke, die omtrent 5.000 inwoners tellen, in de aanplanting van tabak hun bestaansmiddelen vinden.

TECHNIEK VAN DE TEELT

De inlichtingen, in 1811 door het Middenbestuur te Gent nopens de teelt en de behandeling van het product ingewonnen, waren bedoeld om met technische kennis gebeurlijke verbeteringen in de teeltwijze te kunnen voorstellen en vooral om een meer degelijke verzorging van de tabaksbladeren ingang te doen vinden.

De voorgelegde vragenlijst van 1811 beoogde o.m. het inwinnen van inlichtingen nopens vruchtafwisseling, plantafstand, bemesting, opbrengst, teeltonkosten en verzorgen van de opbrengst. Zij gaf aanleiding tot rapporten waarvan er drie bewaard bleven : dit van de maire van Ninove, het meest omstandige, en verder een uit Geraardsbergen, onder naamtekening van Evrard en G. Spitaels (15). Elk van de drie verslagen bevat technische inlichtingen welke de aandacht van de landbouwhistorici ten volle verdienen. De antwoorden wijzen op een persoonlijk oordeel en werden door de Dienst van de Prefectuur onderling vergeleken. Beperken wij ons b.v. tot de raming van de opbrengst. De drie rapporteurs schatten deze eensgezind op 500 tot 550 Kg per dagwand (16). Het verslag van Geraardsbergen maakt volgend onderscheid : «Un journal de terre cultivé en tabac produit brut 6 quintaux métriques, lorsqu'il est brun, gras et lourd, enfin telle qu'on l'emploie pour la carotte, et quatre et demi quintaux lorsqu'il est jaune et léger et tel qu'on s'en sert pour la pipe. Mais comme le prix du brun est inférieur à celui du jaune (en numéraire comme 15 l'est à 20), le produit qui en revient au cultivateur en est le même. Il faut observer cependant que le tabac jaune n'est pas commun. Il n'y a que dans la commune de Grimminge et dans la partie montagneuse de celle d'Overboulare seulement qu'on en trouve. Il y a une espèce de tabac qui tient le milieu entre les deux espèces ci dessus».

Voor de raming van de opbrengst bij het inleveren zijn de cijfers wijd uiteenlopend, omdat in het merendeel van de gevallen een deel werd achtergehouden, gelijk wij zullen zien. Een voorbeeld ? Zekere De Mol uit Lieferinge had in 1811 een perceel van 20 aren beplant met 7000 planten, op een afstand van 72 cm. Hij raamde zijn opbrengst in gedroogde tabak op circa 160 Kg, hetgeen overeenstemt met 2,3 Kg per 100 planten of 8 Kg per are (17).

(14) RAG; D.E. Nr 1080.
(15) RAG; D.E. Nr 1080.
(16) RAG; D.E. Nr 1080.
(17) RAG; D.E. Nr 1080.

Nemen wij even in ogenschouw enkele van de maatregelen die tot verhoging van de opbrengst werden voorop gezet.

Vooreerst werd de aandacht gevraagd voor een degelijke varieteit. Op 52-2-1813 schrijft de Ontvanger-generaal aan de Prefect dat «les tabacs en feuilles d'Amersfoort, de Tonneim et de St-Malo étant d'une qualité supérieure», zijn Bestuur nuttig oordeelt hiervan zaad te betrekken. Hij stelt voor dat beide besturen, in gemeen overleg, een regeling tot bedeling van de zaden zouden treffen (18). Wij konden niet vaststellen dat op dit voorstel werd ingegaan.

Herhaaldelijk wordt in omzendbrieven opgekomen tegen de nadelige gewoonte de bladeren in open lucht te drogen. Deze operatie zou, zoals in Frankrijk werd gedaan, alleen in gesloten en overdekte ruimten mogen plaats vinden. Eén van deze aanbevelingen luidt: «Les expériences faites prouvent, de plus en plus, que le Tabac séché dans les lieux couverts est d'une meilleure qualité, parce qu'il ne perd pas une partie de son arome, ainsi que cela arrive lorsque les feuilles sont exposées, pour sécher, à la mauvaise température des derniers mois de l'année» (19).

Aan het triëren van de tabaksbladeren, met het oog op de levering, werd, naar wij vernemen, weinig of geen aandacht geschonken. Prefect Desmousseaux wijst er in 1813 op hoe de verslagen van de Commissie aantonen dat in de arrondissementen Oudenaarde en Dendermonde, — het arrondissement Gent was voor de teelt reeds uitgeschakeld, — de levering weinig bevrediging geeft en de toegekende prijs ongunstig heeft beïnvloed. Hij besluit zijn «Avis aux cultivateurs» aldus: «Les manoques doivent être composées de feuilles égales entr'elles, de manière que sur la longueur, la différence de la plus grande à la plus petite n'excède pas 54 millimètres (deux pouces) dans les plus grandes feuilles, et 27 millimètres (un pouce) dans les petites» (20).

INLEVEREN VAN DE TABAK

Het wegen en het bepalen van gewichtsverlies van de ingeleverde tabak waren heel belangrijk om de uit te betalen prijs vast te stellen. Het waren derhalve operaties die af en toe tot betwistingen aanleiding gaven of mistevredenheid uitlokten. Een verslag van de maire van Sleidinge, Jozef Velleman (15-12-1808), licht ons hierover in. Samen met zekere Charles De Potter was hij aangesteld om, in samenwerking met twee experten van de Regie, het progressief gewichtsverlies, vanaf de aanvang van de oogst tot op 15 december, vast te stellen. De Potter en Velleman hadden zich naar de gemeenten Lochristi, Deinze en Deurle begeven, alwaar zij 130 planten op voet (van 1e, 2e en 3e klasse) hadden geteld. Deze 130 planten hadden een

(18) RAG; D.E. Nr 1084.
(19) RAG; D.E. Nr 1084.
(20) RAG; D.E. Nr 1084.

gezamenlijk gewicht van 100 Kg «groene tabak». Op 15 oktober werd tot een eerste weging overgegaan : de 100 Kg waren tot 32 Kg geslonken. Opeenvolgend gaf het wegen : op 31 oktober : 18,5 Kg; op 15 november : 16,5 Kg; op 30 november : 15,5 Kg; het vijfde en laatste op 15 december gaf nog 13 Kg. Hun besluit lag voor de hand : «ainsi 100 kilogrammes receuillis verd sur pied ne donnent que 13 kilogrammes de tabac sec» (21).

Wij konden enkele namen noteren van zg. experten die in verband met tabakslevering en -keuring werden aangesteld. Op 17-1-1811 laat de onderprefect van Oudenaarde aan Prefect d'Houdentot weten dat de Hoofdcontroleur voor de drie voorziene magazijnen van zijn ambtsgebied had aangeduid : te Oudenaarde, de heren Hauman, fabrikant, en Rens, avoué; te Geraardsbergen, de heren Wolfcarius, maire, en Walraevens, notaris; te Ninove de heren Germanis, maire, en De Lauw, de maire van Meerbeke (22). Een fonctie voorbehouden aan vertrouwbare mannen, naar het blijkt ! Verder ontmoeten wij in 1811 «le sieur Ernalstein, nommé tiers expert pour le classement des tabacs à Termonde». De onderprefect van dit gebied krijgt opdracht hem uit te nodigen «à vérifier les registres des principaux cultivateurs de tabacs et d'y prendre les prix supérieur, moyen et inférieur, pendant les années 1808, 1809 et 1810, à l'effet de déterminer les prix communs de ces tabacs pour les dites années». Ook zekere Charles Bertheloit werd als tiers-expert door de onderprefect van Dendermonde aangesteld (23). Als experten had dezelfde onderprefect benoemd «les sieurs Steppe fils, fabricant de tabac, et Pierre Roels, cultivateur, tous deux à Alost, ce dernier à suivre l'opération de la dessication du tabac de l'année dernière». Hij had ze voor de standplaats Aalst benoemd, omdat hij door de hoofdcontroleur had vernomen dat het magazijn in deze stad zou worden ingericht.

Ook het vaststellen van de toe te kennen prijs voor elke levering bleek en voor Bestuur en voor planters een punt van kapitaal belang. Wel werden op voorhand prijzen aangekondigd, die waren gesteund op de hoedanigheid van de ingeleverde waar en tevens op de opbrengst. Voor de teelt van het jaar 1814 b.v., waren volgende prijzen beloofd : (24)

	Eerste klasse	Middelmatige klasse	Laagste klasse
Zwakke opbrengst	125 (97)	95 (78)	60 (50)
Goede opbrengst	110 (87)	80 (70)	50 (45)
Overvloedige opbrengst	90 (77)	70 (62)	42 (40)

De uitbetaalde prijs was dus vooral afhankelijk van de toegekende kwaliteit : een element zó vatbaar voor subjectieve beoordeling, dat in veel gevallen moeilijk de planter bevredigen kon.

(21) RAG; D.E. Nr 1081.
(22) RAG; D.E. Nr 1080.
(23) RAG; D.E. Nr 1080.
(24) RAG; D.E. Nr 1084.

Aanvankelijk, zoals blijkt uit een aanschrijven uit Parijs dd. 2 april 1811, werd de prijs vastgesteld naargelang de gemeente waar de leveraar gevestigd was. Er waren in het Scheldedepartement twee zg. «arrondissements de culture» en het blijkt wel dat de natuur van de grond als maatstaf werd genomen om de kwaliteit van de tabak te bepalen. Waar b.v. al de gemeenten van het arrondissement Oudenaarde waren opgenomen bij het «Premier arrondissement de culture», zien wij de gemeenten van het arrondissement Dendermonde gesplitst in twee reeksen. Tot het 1e «teeltgebied» behoorden o.m. de gemeenten van het (huidig bestuurlijk) arrondissement Aalst, zoals Bavegem, Erpe, Mere, Hofstade, Moorsel, Nieuwerkerken, Lede, Vlierzele, en andere uit het Dendermondse zoals Oudegem, Baasrode, Buggenhout, Denderbelle, Moerzeke, Wetteren, Wichelen, Wieze, terwijl anderzijds de gemeenten met een overwegend zandachtige bodem, zoals Appels, Berlare, Kalken, Serskamp, Sint-Gillis, Grembergen, Hamme, Laarne, Opdorp, Overmere, Schellebelle, Uitbergen, Waasmunster en Zele bij het «2de teeltgebied» waren ingedeeld.

Er zou weldra worden ingezien dat deze theoretische indeling weinig voldoening gaf en dat er moest naar gestreefd de planters te vergoeden volgens de kwaliteit van de ingeleverde waar. Sommigen schenen als stelregel te nemen zo weinig mogelijk van hun opbrengst te leveren, terwijl anderen slechts de geringste klasse van hun tabak naar het centraal magazijn brachten. Het is kenschetsend voor de toestand hetgeen wij vernemen uit een brief die de onderprefect van Dendermonde, De Vos, op 9-2-1813 aan de Prefect richtte. Zijn aangestelde in het magazijn had hem ingelicht dat de tabak, die de vorige week uit de streek van Ninove werd binnengebracht, was «de la plus faible qualité; les meilleurs ne sont pas encore de la qualité marchande». Verscheidene planters hadden niet één blad per plant geleverd, «par où il est arrivé que deux bons cultivateurs d'Alost ont plus reçu de leurs tabacs que les cultivateurs de toutes ces communes ensemble» (25).

TABAKSMAGAZIJNEN

Voor het inleveren van de gekweekte tabak en zijn bewaring, tot hij naar Frankrijk zou worden gestuurd, diende een gebouw ter beschikking gesteld.

De onderprefect van Dendermonde, die naar een geschikt lokaal moest uitzien, was eerst te Aalst de gebouwen van de afgeschafte Kapucijnen komen bezichtigen. Deze waren, volgens het uitgebracht advies, ruim genoeg, doch verkeerden in een erbarmelijke toestand en «n'offrent plus aucune solidité».

Daarna had hij te Aalst de gebouwen bezocht van het College, waarvan een gedeelte de Rijkswacht had geherbergd. Hier zou het «Magasin impérial du Tabac» worden gevestigd, doch niet zonder protestaties. De klachten van de Directeur van het College waren

(25) RAG; D.E. Nr 1084.

veelvuldig. De reuk van de tabak was hem hinderlijk en «lui causaient des maux de tête qui pouvaient nuire à l'exercice de ses fonctions». Het magazijn was ingericht boven de kamer van een leraar, die er zich over bekloeg dat «le bruit des ouvriers l'empechait de dormir le matin». Zeker deel van het magazijn gaf uit op de kapel, zodat, volgens de Directeur verklaarde, «pendant l'office l'on entendait un bruit sourd qui ressemblait parfois à des coups de tonnerre, ce qui donna des distractions aux élèves et lui fesait peur à lui». Al deze argumenten, hoewel door Eudel aangezien als «des motifs bien puissants», konden alleen tot de belofte leiden dat binnen de veertien dagen de tabak naar de «Manufacture Impériale» te Brussel zou worden overgebracht. Zelfs Charles van Hulthem, de ontvanger van de «Académie de Bruxelles», kwam tussenbeide om, in naam van de principaal van het College, de zg. wantoestand aan te klagen en naar opvoedkundige argumenten te zoeken : «Des soldats logés au premier font souvent entendre des juremens et des blasphèmes, de manière que ce Collège deviendra une école de mauvaises mœurs pour les jeunes gens qui y sont logés, si l'on n'y porte un prompt remède». De aangeklaagde feiten «menacent de détruire entièrement ce bel établissement», beweerde hij, en zijn tussenkomst is er alleen op gericht «pour conserver à l'instruction publique un batiment qui par un decret de l'Empereur a été donné à la ville pour servir de Collège» (26).

Als oplossing werd het overbrengen van het magazijn naar Dendermonde in overweging genomen. Doch, bij het vernemen van dit nieuws, meenden de tabaksplanters uit de streek van Aalst zich schrap te moeten zetten, als zou de overplaatsing van hun magazijn «porterait un coup mortel à l'Agriculture de ce pays». Hun bezwaarschrift aan de maire van Aalst, — de tekst verdient hier te worden medegedeeld, — luidde als volgt : «Vous n'ignorez, Monsieur le Maire, que la culture du Tabac est une de celles sur lesquelles le cultivateur porte le plus volontiers ses speculations. Cette culture a toujours fait partie des productions de ce pays, elle est d'une grande ressource pour le fermier, puisqu'elle aide à payer son fermage, et le prix qu'on lui promet de son tabac lui offre un benefice assez raisonnable pour l'engager à étendre la culture. La plus grande partie de ceux qui sy livrent sont les habitans d'Alost, de Ninove et de Grammont. Grammont et Alost forment les deux extrêmités et les cultivateurs n'ont pour se rendre dans l'une ou l'autre de ces villes que deux lieux à parcourir, ainsi le veut le Décret Impérial» (27).

Zoals voorheen bleven de tabaksbladeren in de magazijnen van Aalst en Geraardsbergen bijeengebracht. Het drong zich op dat deze zouden bewaakt worden, doch om bestuurlijke redenen bracht deze maatregel heel wat moeilijkheden mede .

(26) RAG; D.E. Nr 1080.

(27) RAG; D.E. Nr 1080. — Indien het magazijn naar Dendermonde wordt verplaatst, moeten de leveraars van Aalst 2½ mijlen en deze van Ninove 5 mijlen ver gaan. Onder de 21 ondertekenaars, haast allen van Aalst zelf, vinden wij ook de naam van de aangestelde expert C. Berteloit.

Toen in januari 1813 de leveringen in vooruitzicht stonden, trof d'Houdentot schikkingen om hiervoor de hulp van de veldwachters en van de Gemeentelijke Wacht in te roepen. De maire van Aalst, R. Verlinden, laat hierop onmiddellijk aan de Prefect weten dat hij, zodra de leveringen aan gang gaan, voorlopig één gemeentelijk wachter zal inzetten : de veldwachters en «politieagenten», slechts vijf in aantal, zijn voor de diensten van de stad onmisbaar. Een «Gemeentelijke wacht» is in de stad niet ingericht. Deze wachtpost, oordeelt de maire, is wel overbodig : «le magasin est bien assuré, situé au centre de la ville et inaccessible de tous les côtés, si ce n'est par la porte d'entrée principale». Indien het Bestuur van de belastingen mordicus een militaire post wil handhaven, zou het, zoals voorheen, op de Departementale Wacht beroep moeten doen.

Te Geraardsbergen betoonde men tegenover de maatregel van de Prefect meer inschikkelijkheid. De maire, E. Bogaert, schreef hem : «J'ai établi un poste pour surveiller le magasin des feuilles de tabacs et pour prévenir les désordres lors des livraisons». Deze post, samengesteld uit de politieagent en de veldwachters, bleek aan de maire ontoereikend, zodat deze de vraag deed tijdelijk over twee mannen van de gemeentelijke wacht te mogen beschikken. En meteen de vraag stellend of deze zullen vergoed worden op dezelfde voet als degenen die het vorig jaar de wacht verzekerden, belooft hij aan de Prefect : «Je tacherai toujours de faire en sorte qu'on veille exactement à garantir la sureté de ce magasin afin que l'interêt de Gouvernement ne souffre aucune atteinte» (28).

We zullen verder zien dat de bewaking als voorzorgsmaatregel wel gegrond was.

KLACHTEN OP DE TABAKSLEVERING

De klachten, waartoe de levering van tabak en de hiervoor te verwachten vergoeding aanleiding gaven, waren zeer talrijk en verscheiden van aard.

Het ligt voor de hand dat elke planter zich trachtte te overtuigen dat zijn produkten tot de beste behoorden en, gelet op de uiteenlopende prijs, bij de hoogste kategorie dienden geklasseerd.

Op 12-4-1811 klaagt de maire van Ninove, G. Germanis, bij de Prefect aan hoe bij de landbouwers van zijn stad en kanton algemene ontstemming heerst nopens het klasseren van de tabak bij zijn inleveren in het magazijn te Geraardsbergen. Hier, heet het, zou zekere Van Cazeele de plak zwaaien, zonder rekening te houden met de beoordeling van de experten, die nochtans waren aangesteld om de belangen van de planters te verdedigen, noch met het advies van de tegen-expert, die in laatste instantie nopens de rangschikking in een bepaalde kategorie diende te beslissen. Het was zó ver gegaan dat de beledigde experten zich tijdelijk hadden teruggetrokken. Hierop smeekt de maire dat de prefect zou tussenbeide komen «afin que l'in-

(28) RAG; D.E. Nr 1080.

terêt des cultivateurs soit concilié avec celui du Gouvernement, de manière que les livranciers reçoivent la valeur réelle de leur tabac, qu'ils ont gagné à la sueur de leur visage avec tant de peines et frais... Le decouragement, qui en résulte, m'afflige; il est, par les circonstances desagréables précitées, porté au point que chacun se propose de retirer leurs declarations et je crains que l'on abandonne la culture, si l'on ne devient plus raisonnable dans les classemens» (29).

Tegen een te trage betaling klaagt de commissaris van Aalst, Dewaele, in een brief aan de Prefect dd. 21-1-1814. Verschillende planters hebben zich tot hem gewend om de door hen reeds ingeleverde tabak terug te vorderen. Het merendeel onder hen houdt staan dat zij voor hun levering niet werden vergoed. Reeds werd aanvang gemaakt met het laden van de in het magazijn bijeengebrachte tabak, met bestemming voor Rijsel. Een paar zinnen uit de brief zijn tekenend voor de toestand : «J'ai invité le garde-magasin de faire executer ces chargements de manière à ce que le menu peuple n'en ait connaissance. Je me suis concerté avec la Gendarmerie Impériale, Monsieur le Prefect, pour faire escorter les voitures jusqu'à Oordeghem et même jusqu'à Gand, si l'on prévoyait le moindre danger de pillage. Les cultivateurs, qui ont quelque chose à reclamer du chef de leurs fournitures, paraissent assez disposés à commettre ces excès» (30).

BETALING VAN RECHTEN

Op de gekweekte tabak dienden rechten betaald en deze vielen ten laste van de planter. Deze regeling werd in onze streek moeizaam aanvaard en gaf aanleiding tot heel wat klachten en openlijk verzet.

Tal van kwekers, die in 1808 min dan 1000 planten hadden verbouwd of min dan 50 Kg bladeren hadden geoogst, verkeerden in de mening dat zij, zoals in het verleden, deze «geringe opbrengst» voor hun persoonlijk verbruik zouden mogen benuttigen. Dit bleek in strijd te zijn met het keizerlijk decreet van 16 juni 1808. De vastgestelde boete, het driedubbele van de ontdoken rechten, die 11 deciemen per Kg beliepen, zou worden kwijtgescholden, doch «les simples droits de fabrication, vente et débit, auxquels sont irrévocablement assujettis tous les tabacs qui se consumment en France», dienden streng te worden toegepast. Het Beheer van de Verenigde rechten legt er bij de Directeur Clavareau te Gent de nadruk op dat deze minnelijke overeenkomst slechts voor de kleine verbouwers van min dan 1000 planten geldt en dat dezen er geen mogen verkopen of wegschenken aan wie ook buiten huize.

Onder de talrijke klachten nopens het accijnsrecht, kennen wij deze van de maire van Viane, van deze van Idegem, van de planters van Ophasselt. Ook de onderprefect van Oudenaarde, Van Ertborn,

(29) RAG; D.E. Nr 1080.
(30) RAG; D.E. Nr 1084.

richt zich op 12-2-1809, ietwat terughoudend, tot de Prefect om hem mede te delen dat de tabaksplanters niet ophouden klachten te uiten over de «buitensporige rechten» en drukt de wens uit dat de Regering deze zou verlagen (31).

Wij onderzoeken het verzoekschrift van de 21 planters van Viane. Door hun maire wordt het aan de prefect overgemaakt, met het voorstel dat «le seul moyen de rectifier en grande partie les erreurs des premiers inventaires et parvenir à une fixation de droit plus juste et plus équitable, sera d'ordonner un nouveau recensement general des tabacs secs». Het aanslagbiljet, op basis van 11 deciemen per Kg tabak, — dien ze, naar hun bewering, nog niet hadden verkocht, — of tot betaling van een borgtocht, in afwachting dat hij zou verkocht zijn, had hen uitermate verwonderd. Zij zijn niet bij machte zulke hoge bedragen te betalen : dit zou gelijk staan met het verlies van hun fortuin. Het tabaksgewicht werd onrechtmatig berekend, naar hun oordeel, omdat geen rekening werd gehouden met de slechte of mislukte planten, zodat niet de helft van het geschatte gewicht werd geoogst.

Een tweede argument formuleerden ze als volgt : «il a toujours été reconnu depuis un temps immémorial que les tabacs qui croissent dans la commune de Viaene sont la moitié moins pesants à la plante que dans plusieurs communes avoisinantes Grammont, comme Grimmingen, Ideghem, Schendelbeke et les communes de Lessines et des Deux Accrènes, comme il a été constamment prouvé sur les marchés d'Enghien, Lessines et Grammont». Ten slotte vernemen wij dat bij hen nog een belangrijke hoeveelheid tabaksbladeren onverkocht ligt; zij zeggen zich bereid deze volledig aan de Regie over te laten, liever dan deze overdreven en weinig sympatieke rechten te betalen. Indien voor het volgend jaar 1809 geen rechtmatiger aanslag wordt in vooruitzicht gesteld, besluiten zij hun verzoekschrift, zal geen enkele inwoner van de gemeente nog aan tabaksteelt doen (32).

Het rekwest van de 19 verbouwers van Ophasselt steunt op haast dezelfde argumentatie : hun tabak weegt minder dan deze uit het omliggende. Ook zij verkiezen de nog niet verkochte tabak af te staan, liever dan de gevraagde rechten te betalen.

Te Idegem is het de maire die bij de Prefect de bittere klachten van zijn onderhorigen vertolkt. Het zwaartepunt van zijn betoog van 12-6-1809 ligt in een meer sociale reden : «Les facultés de ces cultivateurs de tabac sont absolument insuffisantes pour satisfaire à la demande de la Régie, loin de pouvoir faire le nantissement qu'on leur exige; la majeure partie sont de la classe indigente et insolvable et les autres sont incapables de payer le fermage de leurs terres et même leur contribution avant d'avoir touché le montant de la vente de leur tabac». De maire stipt tevens aan dat de klachten voortspruiten uit de onnauwkeurigheid bij het opmaken van het inventaris einde 1808 en dat zijn ingezetenen de te hoge aanslag laattijdig heb-

(31) RAG; D.E. Nr 1081.
(32) RAG; D.E. Nr 1081.

ben vastgesteld «à defaut de connaitre la langue française». Anderen hadden hem verklaard dat de bedienden van de Regie gans ten onrechte geen rekening hielden met de niet opgekomen of door roest aangetaste planten, hetgeen hij als maire volkomen moet beamen, «considéré que beaucoup de tabac a été planté après l'enlèvement du colzad, lin et autres fruits de premiere maturité», dewelke dus slechts als nateelt kan worden aangezien en waarvan het gewicht minstens de helft lager ligt dan voor deze die op het regelmatig tijdtsip werd geplant (33).

Ook de maire van Elene en deze van Waarschoot dienden in dit verband klacht in vanwege hun onderhorigen.

Op enkele plaatsen kwam de mistevredenheid wegens het innen van de rechten tot uiting in gewelddaden. Wij zijn o.m. ingelicht dat de adjoint van Laarne, zekere Van Imschoot, weigerde de aangestelden van de Regie voor een huisbezoek te vergezellen. Om deze weigering werd te zijnen laste proces-verbaal opgemaakt.

Te Petegem-bij-Oudenaarde ging het er nog erger aan toe. De Receveur principal had de maire verzocht de veldwachter ter beschikking te stellen, om aan deurwaarder Pierre Vande Putte de woonst van elke belastingsplichtige aan te duiden. Uit het rapport van deze deurwaarder vernemen wij dat hij zich op 28 juni 1809 te Petegem had aangeboden. «Le garde-champêtre à qui je me suis adressé pour connaître la demeure des contribuables me fit refus, alléguant pour pretexte qu'il ne vouloit pas se faire tuer par eux; il a ajouté qu'il ne m'indiquerait pas leur domicile. Je me suis vu forcer d'informer la demande à différentes personnes, aucunes n'ont voulu me donner le moindre renseignement. Je me suis attiré des euées (34) de cinquante à soixante enfants, qui me suivaient en me qualifiant de voleur d'argent de tabac, plusieurs m'ont jetté des pierres. Voiant qu'il était de la prudence de quitter Petegem, je me suis rendu au Bureau de Monsieur le Receveur à qui j'ai fait le récit réel de ce qui s'est passé. Il m'a chargé d'une lettre adressée au maire, par laquelle il l'invitait à me prêter aide et assistance dans l'exercice de mes fonctions, en me faisant indiquer par le garde-champêtre la demeure des contribuables : Voici la réponse, en me jetant avec humeur la lettre, il me dit brusquement : Dites à Mr le Receveur que le garde-champêtre n'est point à son service, ni à celui de la Régie, mais bien au mien; ajoutez que je lui fais mes compléments. Quant au refus par écrit que vous me demandez, il devient inutile. Tachez de vous procurer quelq'un. J'ai fait l'offre d'un escalin à un enfant pour m'indiquer ce que je lui demanderais; il m'a refusé disant : si c'est pour le tabac, vous ne sauriez rien et personne ne payera. Je suis retourné chez le champêtre où je n'ai trouvé que la femme; en passant je l'ai entendu me traiter de voleur d'argent de tabac; plusieurs personnes se remirent à elle pour m'insulter et m'invectiver. Je me suis retiré pour de suite en rendre compte à Monsieur le Receveur». 's Anderdaags stuurt de ontvanger Loisel dit verslag aan de onderprefect van Oudenaarde,

(33) RAG; D.E. Nr 1081.
(34) Euées (= huées) : gejouw, spottend geroep.

een strenge vermaning vragend voor de maire van Petegem, «qui a fortement oublié ses devoirs dans cette circonstance et, loin de donner le bon exemple à ses administrés, c'est le premier à les instiguer en leur disant de ne point payer ce que la Loi exige d'eux» (35).

BESTEMMING VAN DE TABAK

Het lag in de bedoeling van de Regie al de gekweekte en ingeleverde tabak naar Frankrijk te versturen. Het is slechts in 1808 en 1809 dat de kleine verbouwers hun opbrengst voor eigen gebruik mogen behouden, gelijk wij hoger aanstipten. Doch dezen zagen zich de volgende jaren volledig uitgeschakeld.

Een gering gedeelte was bestemd om hier in de kleinhandel ten gerieve van de rokers en snuivers te worden gedebiteerd. Als detaillant in tabak werd niet elkeen toegelaten. Zekere Roelandt van Aalst, een bediende van de Prefectuur, vraagt de toelating om als detaillant op te treden of, bij gemis aan toestemming, de zaak door zijn zuster te laten uitbaten (36). Ook een aanvraag van Benoît Merckaert, «débitant de tabac à Wetteren», die aan de Scheldeprefect vraagt voor dergelijke bedrijvigheid in aanmerking te komen, kregen wij onder ogen. Hij had vernomen dat keizer Napoleon, bij decreet van 29 december jl., beslist had voortaan slechts agenten van de Regie hiertoe aan te stellen. Hierop richt hij zich tot «de opperste gezagdrager van het Departement», die, naar hij het meent, hem zal dienen voor te dragen. Hij is «père de famille, sans autre état et depuis 24 ans il a exercé cette profession, ni jamais aucun procès-verbal n'a été faite à sa charge». Aldus zijn eigen aanbeveling (37).

Nopens de wijze en modaliteiten van verzending zijn wij karig ingelicht. Het blijkt wel dat de in het magazijn van Aalst en Geraardsbergen ingeleverde tabak eerst naar Gent werd vervoerd, om van daaruit de weg te nemen naar Frankrijk.

Een gedrukt bericht van 22-8-1811 moest ter kennis brengen dat te Gent zou worden overgegaan tot de aanbesteding van het vervoer, naargelang van de afstand naar verschillende Franse steden, en van het inpakmateriaal. Daar er geen liefhebbers voor deze aanbesteding opdaagden, werd dit Bericht tot viermaal toe aangeplakt (38). In 1814 vinden wij andermaal een spoor van gedane aanbesteding voor deze verzendingen. Inzake inpakgoed was de levering voorzien van : lood in repen; tabaksdozen; dennen en populieren hout; papier; zakken in lijnwaad en drie soorten tonnen (van 100, 200 en 300 Kg). Een eerste opening van de aanbiedingen leverde geen uit-

(35) RAG; D.E. Nr 1081.

(36) RAG; D.E. Nr 1080.

(37) RAG; D.E. Nr 1080.

(38) RAG; D.E. Nr 1080. — De aangegeven plaatsen van bestemming waren : Paris, Lyon, Bordeaux, Toulouse, Strasbourg, Bruxelles, Lille, Cologne, Nancy, Marseille.

slag op. Ten slotte kreeg Edward Van Waes, Graskaai 103 te Gent, de aanbesteding toegewezen (39).

SMOKKELHANDEL EN VERZET

Reeds op 2 juli 1811 werd te Gent een vonnis geveld, ten laste van zekere Halsberghe van Gent, veroordeeld als deel uitmakend van een bende tabakssmokkelaars, wegens gewelddaden en bloedvergieten jegens een stedelijke octrooibediende Ferdinand Neys. De Prefect kreeg 500 eksemplaren van de tekst van het vonnis toegestuurd, de ondergeschikte maires zouden voor de aanplakking zorgen, en hij hoopte hierdoor zijn doel te hebben bereikt : «que l'on reprimera en même temps la fraude de tabac, qui, jusqu'à présent, s'est faite avec beaucoup d'impunité» (40).

Middelen van verscheiden aard werden aangewend om een gedeelte van de geoogste tabak aan de wettelijk voorziene bestemming te onttrekken. Sommige planters, vooral in de streek van Ronse, troffen schikkingen om verdoken aanplantingen te doen. De maires worden hierover verontrust en tevens verzocht de hulp van hun veldwachter in te roepen om elke clandestiene verbouwing te doen kennen. Zij worden bedreigd, bij nalatigheid, met het verlies van hun betrekking. «Sans quoi ils perdraient toute confiance et s'exposeraient à perdre leur emploi», aldus de Directeur van de Belastingen aan de Prefect op 17-7-1813 (41).

Over de sluikaanplantingen, die dit jaar een buitengewone uitbreiding hadden genomen, wordt op 24-8-1813 de Prefect andermaal door de Ontvanger-generaal gealarmeerd. Overal, waar de bedienden van deze laatste de planten wilden vernietigen, hebben zij een min of meer heftige weerstand ondervonden. In sommige gemeenten hebben de maires zelf deze aanplantingen willen vernietigen, doch het verzet van de inwoners heeft hun bedoeling verijdeld. Aldus o.m. te Dikkelvenne en te Semmerzake. Toen hierop de bedienden aanstalten maakten om de planten uit te rukken, kwamen de verbouwers bij hoorngeschal samengestroomd en onthaalden hen op stenen, zodat degenen, die de leiding hadden opgenomen om tot de vernietiging over te gaan, hun opzet moesten prijs geven en de plaat poetsen. Het gevolg bleef niet uit. Bij de aanvang van het volgend jaar, op 4 januari reeds, maakt de Prefect aan de onderprefecten een «Bericht» over dat bestemd is voor de maires : «Le Gouvernement,» heet het o.m., «en restreignant la culture du tabac à quelques communes de ce Département a eu pour but d'une part d'encourager les planteurs qui jusqu'ici ont obtenu les plus beaux produits et de les engager par là à améliorer encore leurs plantations, et d'autre part,

(39) RAG; D.E. Nr 1084. — De aanbesteding van de tonnen beliep resp. 12, 13 en 14 fr. het stuk; deze van de lijnwaden balen 75 centiemen. De inhoud was voorzien voor tabaksbladeren die de broeiing hadden ondergaan.

(40) RAG; D.E. Nr 1080.

(41) RAG; D.E. Nr 1085.

en circonscrivant la surveillance des agents de la Régie des Droits réunis, de la rendre plus effective et plus efficace pour empêcher la fraude» (42).

Hierop kwam het ten slotte aan : ten allen prijze moest de sluikhandel worden ingedijkt. Terloops wordt in het Bericht aangedrongen, zoals wij het in 1811 reeds zagen doen, op het oprichten van overdekte en afgesloten drogerijen. De kosten die hiertoe zouden gemaakt worden zullen alras terugbetaald zijn door een hogere klassering van de tabaksbladeren. Deze vooruitstrevende planters, luidt het, «feront d'ailleurs une chose agréable au Gouvernement qui désire ne livrer à la consommation que du tabac d'une sève excellente». Vanuit Parijs was er voor de oogst 1814 een prijsverhoging in vooruitzicht gesteld : «La Régie, en usant de toutes les précautions qui peuvent lui assurer la livraison de la totalité des récoltes, veut en même temps recompenser les efforts et les sacrifices que font la plupart des cultivateurs honnêtes, pour améliorer la qualité de tous tabacs» (43).

Niet overal liep de maire of zijn adjoint in het gareel van de Franse bezetter. De adjoint van Zarlardinge weigerde kordaat de bedienden van de Regie in hun bezoeken aan de van smokkel verdachte planters te vergezellen. Hierop diende hij zijn ontslag in en de Prefect was van oordeel dat de zaak zonder gevolg zou blijven (44). Ook de aangestelden van Lokeren hadden in 1807 een proces-verbaal opgesteld ten laste van de maire van Eksaarde, wegens weigering hen in een huiszoeking te vergezellen. De Directeur Clarvaux vroeg hierbij dat de maire aan zijn plichten zou worden herinnerd en de opgelopen bekeuring van 3 fr 40 zou betalen. Ook hier schijnt de Prefect de verdediging van zijn ondergeschikte op zich te nemen, waar hij het getuigenis aflegde : «Le maire d'Exarde est un de ceux dont j'ai le plus à me louer; depuis plusieurs mois il est sans adjoint». Wij zien dus hoe twee afzonderlijke Besturen hun eigen standpunt innemen en eventueel de gedragingen van hun eigen ambtenaren verdedigen.

Van overheidswege werden heel wat inspanningen ingezet om de smokkelhandel in te dammen of te keer te gaan. Juni 1813 stuurt de Algemene Directeur van de Verenigde rechten van de Tabak aan de Prefect van Gent een reeks «Nouvelles mesures propres à paraliser la fraude des Tabacs». Steunend op de raming van de tabaksopbrengst in 1812, zou er, volgens zijn vaststelling, meer dan de helft in de smokkelhandel zijn terecht gekomen. Wij halen even aan : «Dans quelques Départements la contrebande du tabac est organisée en commerce régulier, et le colportage s'y fait ouvertement par des bandes de vagabonds armés dont l'existence est aussi inquiétante pour la tranquilité publique que préjudiciable aux intérêts du Gouvernement. Un inventaire rigoureux chez les cultivateurs... qui les rendrait responsables des produits de leur récolte, leur ôtant la possibi-

(42) RAG; D.E. Nr 1084.
(43) RAG; D.E. Nr 1084.
(44) RAG; D.E. Nr 1080.

lité d'alimenter ce commerce frauduleux, serait aussi le moyen le plus propre à reprimer ce brigandage» (45). Dit vooropgesteld inventaris, waarvan een viertal vormen bewaard worden, bleek vanwege de planters geen algemene instemming te krijgen. Wij begrijpen het best !

Ook wat de planters uit een bepaalde gemeente aangaat, werden beperkingen voorzien. Onder meer degenen die het jaar tevoren waren gesignaliseerd als hebbend hun tabak bij de levering teveel bevochtigd werd een «permis» geweigerd. Vooral degenen, die de smokkelhandel voedden door achterhouden van een gedeelte van hun opbrengst, werden slecht aangetekend. Op 17-3-1813 ontvangt de Prefect vanwege de Directie van de Belastingen een naamstaat van 31 planters uit de arrondissementen Oudenaarde en Dendermonde, die «ayant soustrait le tout ou une partie de leur récolte de 1812, ne doivent pour aucun motif être admis à planter cette année. C'est le seul moyen de mettre un frein à la fraude qui va toujours croissante par l'impunité» (46). Het volgend jaar werden alle tabaksverbouwers van Overboelare, Onkerzele, Outer, Idegem wegens smokkel en die van Okegem wegens ontoereikende levering van de teelt uitgesloten.

Het zou ons te ver leiden alle klachten over ontoereikende leveringen op te sommen. Reeds voor de oogst van 1812 stond Overboelare aangeschreven als biezonder weerbarstig : «La commune d'Overboulaere a fraudé d'une manière vraiment effrayante pour les interêts du Gouvernement. Sur quatre-vingt et tant de cultivateurs qu' elle contient, à peine sept ou huit ont-ils livré la majeure partie de leur récolte; tous les autres, sans exception, n'ont apporté au magasin que des tabacs de basse qualité et à bruler. Il en est qui ont poussé l'impudence jusqu'à présenter trois, six et douze kilogrammes de débris de feuilles comme le produit de sept et huit mille plantes. Il serait à propos d'interdire, cette année, la culture dans cette commune; c'est là ce que redoutent le plus ces gens-là». In de omzendbrieven van de Prefect wordt telkens op hetzelfde feit teruggekeerd en met dezelfde bedreiging geschermd : «la suppression irrévocable d'une branche de culture aussi avantageuse que celle du Tabac».

Wat wordt de maires voorgehouden ? Onmiddellijk na ontvangst van zijn rondschrijven van 26-1-1813 zullen zij al de planters van hun gemeente samenroepen en hun, in het vlaams, lezing geven van de tekst. Zij zullen hen op de noodlottige gevolgen van de sluikhandel, voor hen en voor de gemeenschap, wijzen en er zich voor inspannen dat al de tabak in de magazijnen van de Regie worde afgeleverd. Ook hun eer en hun loopbaan worden er bij betrokken : «Vous avez non seulement à mettre à couvert les intérêts du Gouvernement, mais aussi à conserver intacts l'honneur et la fidélité de votre commune... Ce sera d'après le zèle, l'intelligence et le dévouement dont vous aurez fait preuve dans cette circonstance, que je jugerai si je

(45) RAG; D.E. Nr 1084.

(46) RAG; D.E. Nr 1084. — Van de oogst 1813 hadden o.m. te Overboelare 22 planters op de 48, te Outer 16 op de 24, te Onkerzele 31 op de 48 niets of een ontroereikende hoeveelheid geleverd.

puis vous conserver la confiance qui vous est nécessaire pour pouvoir rester, utilement, dans la place à laquelle vous avez été appelé» (47). Vóór 10 februari verwacht de Prefect hun antwoord.

Wij zijn ingelicht nopens de reacties en het verweer van enkele maires. Ingeroepen redenen, die het gebrek aan levering moeten rechtvaardigen, zijn vooral de regens, de hagel en de wormen van het voorbije seizoen. De maire van Moerzeke (Geraardsbergen) laat weten dat al zijn planters hebben verklaard dat «la plus grande partie de leur tabac a été inondé par quelques fleuves provenus de la pluie continuelle qui a durée au moins 15 jours pendant le mois d'août; d'où il a résulté qu'il a été gâté par des taches de fer : vulgairement dit : ijzer-mael». Deze van Appelterre-Eichem maakt een lijst op van de planters 1812 en laat de verantwoording of de opmerkingen van elk onder hen aantekenen. Te Overboelare heeft de maire Wolfcarius zonder uitstel zijn 81 planters bijeengeroepen. Begrijpelijk heeft geen onder hen, volgens zijn getuigenis, enige tabak achtergehouden. De telling vond plaats kort na de planttijd; daarna is het beginnen regenen en de aangestelden, bijeengeroepen om de aangerichte schade vast te stellen, bleven onbeweeglijk, onder voorwendsel dat zij vanwege hun eigen overheid hiertoe geen bevel ontvingen. De maire voegt er aan toe dat enkele hoeveelheden tabak werden ontvreemd; hij bracht het feit ter kennis van de keizerlijke procureur te Oudenaarde en vernam dat tegen de nalatigen aanklacht werd ingediend. In elk geval zal hij ijveren opdat dezen niet als planters zouden geschrapt worden. Voor Nieuwenhove en Meerbeke dient de aandacht getrokken op de naïviteit van het antwoord : «Comme il n'y a pas de fraudeurs dans ma commune, les planteurs de tabac auront fourni l'intégralité de leur récolte». De opmerkingen van de maire F. De Launoit van Goeferdinge klinken meer «technisch». Indien de tabak minder opbracht dan in 1811, «cela provenait principalement de ce que les tiges des plantes ont dû être coupé de six à huit feuilles au lieu qu'à 12 ou 14 comme on les coupe ordinairement» (48). Hierbij komt, buiten de algemeen ingeroepen weersgesteldheid en de nalatigheid van de «commis», het feit dat de opbrengst van drie planters haast onbeduidend was. Enkele maires leggen in hun antwoord vooral de nadruk op hun persoonlijke ijver, zoals deze van Smeerebbe, H. van Crombrugghe. In 1812 was hij de enige planter van de gemeente geweest. «Malgré la mauvaise saison et des grandes ecroulements des eaux, j'ai livré au predit magasin 316 kilogr. de tabac de environs 40 ares» (49).

Ook buiten de Dendervallei waren er in 1812 nog zeldzame gemeenten waar er, op kleinere of zelfs onbeduidende schaal, aan tabakteelt gedaan werd (50) en waar de maire zich had te verantwoorden.

(47) RAG; D.E. Nr 1084.
(48) RAG; D.E. Nr 1084.
(49) RAG; D.E. Nr 1084.
(50) RAG; D.E. Nr 1084. — Hadden in 1812 slechts één planter geteld, o.m. de gemeenten Denderbelle, Letterhoutem, Smeerebbe, Nukerke, Vloersegem, Neigem, terwijl Heldergem, Aaigem, Grembergen, Buggenhout e.a. geen enkele verbouwer hadden.

Deze van Overmere, Ch. Decolnet, had zijn twee planters bij hem ontboden, die tot dan toe met hun levering waren achterwege gebleven. Hij had de gebouwen, die ze als droogplaats aanwendden, doen afzoeken, «afin d'avoir la certitude si l'un ou l'autre ne s'était pas permis d'y laisser ou cacher quelques feuilles, sans que l'on est parvenu à faire de découverte». Volgens zijn beoordeling, is «la culture peu conséquente pour la commune; la récolte du sieur Pierre François Coppiters a tout à fait manquée et celle de Pierre Kiekens n'a été que très médiocre». Ook te Sint-Lievens-Houtem had de maire P.M. Verbrugghen zich ingespannen om de luttele tabak, die wegens het ongure weder werd geoogst, aan de smokkelhandel te onttrekken. Persoonlijk had hij 's morgens vroeg de droogplaatsen en zelfs het woonhuis afgezocht «pour découvrir les fraudes et saisir les feuilles de tabac qui auront pu être soustrais» (51).

Wij vonden er ook sporen van dat de accijnsbedienden tot een stipte waakzaamheid werden aangemoedigd. Bij nachte en in afwezigheid van de eigenaar dringen ze binnen in het huis van zekere De Mulder te Idegem, die van smokkelhandel werd verdacht. In zijn rapport hierover aan de Prefect slaat de onderprefect van Oudenaarde een alarmerende toon aan nopens de geboden weerstand in dit huis, doch het verder onderzoek wijst uit dat de aangestelden van Aalst de feiten totaal hadden verdraaid.

Aan alle personen die hun medehulp verlenen tot het vatten van smokkelaars wordt een premie uitgeloofd. Deze bedraagt 20 centiemen per Kg bladeren of 6 frank per smokkelaar (52).

Uit sommige aangeklaagde feiten kunnen wij ons moeilijk losmaken van de indruk dat de onttrekking van de tabak aan de voorziene levering, die weliswaar aan een winstgevende smokkelhandel ten goede kwam, op een openlijk verzet tegen de Franse bezetter zou wijzen.

Begin januari 1813 hing het als een bedreiging in de lucht dat te Aalst en te Geraardsbergen een aanval op de tabaksmagazijnen zou worden gepleegd. Ging het om een uitbarsting van ontevredenheid omwille van de toegepaste accijnsrechten of de weinig-lonende prijs van de uitbetaling ? Of was het eenvoudig een opzet van de smokkelbenden die het er op gemunt hadden een belangrijke hoeveelheid tabak ter beschikking van de sluikhandel te stellen ? Wij zagen hoger hoe tegenover deze eventualiteit voorzorgsmaatreglen werden getroffen, doch het blijkt niet dat de inlevering van 1813 tot een geplande wanordelijkheid aanleiding gaf.

Het volgend jaar, in de nacht van 17 op 18 januari, zou het te Aalst tot een stelselmatige plundering van het magazijn komen. Onmiddellijk stuurt de Chef van de 9e Cohorte van de Nationale Wacht bericht aan de Prefect dat, buiten zijn weten, de wachten uit het magazijn werden teruggetrokken en dat hier waarschijnlijk een inbraak werd gepleegd. De nacht van zondag op maandag was er in alle gangen van het gebouw licht bespeurd en aan de voordeur, die op een

(51) RAG; D.E. Nr 1084.
(52) RAG; D.E. Nr 1085.

kier stond, had men gedurig inkomenden en uitgaanden bemerkt. Reeds de vorige nacht had men gevreesd dat het magazijn zou worden geplunderd. De politiecommissaris werd van het feit op de hoogte gebracht en samen met de maire had hij alle deuren laten verzegelen (53).

Over de juiste omvang van de plundering zijn wij niet ingelicht. De maire van Waasmunster bracht de onderprefect van Dendermonde ter kennis dat die morgen, op de oever van de Durme dichtbij de brug, 29 tonnen waren gevonden, waarvan 27 gevuld met tabak, één ledige en één geopende. Nopens deze vondst werd de Controleur principal van de Verenigde rechten door de onderprefect op de hoogte gebracht.

Dit is het laatste feit dat wij uit de bewaarde stukken nopens sluikhandel en bemoeiïngen van de bezetter met de tabaksteelt vernemen. Wij willen het aanhalen, omdat hieruit blijkt dat, evenals onder het Oostenrijks bewind, een groot gedeelte van de tabak, die in de smokkel terecht kwam, de wijk nam naar onze noorderburen, langs de grensposten van het Land van Waas.

— — —

Bij dit overzicht van de tabaksteelt in het Departement van de Schelde blijkt het passend een paar opmerkingen te maken.

Deze cultuur werd van overheidswege als heel winstgevend aangemoedigd. Veel verbouwers wisten dit bij ondervinding en wij zagen hoe sommige maires in de bres sprongen wanneer gedreigd werd met de onttrekking van de toelating tot planten, alsof deze teelt voor hun ingezetenen een kwestie van leven of dood betekende. Bij mislukking van het vlas, — «après le tabac la seule ressource de mes administrés», zou in 1809 de maire van Idegem getuigen, — werd deze partij land veelal met tabak beplant en veelvuldig werd hier dit gewas als nateelt van het koolzaad aangetroffen.

Waar het aanvankelijk elkeen, die over een voldoende oppervlakte land beschikte, vrij stond zich op deze kweek toe te leggen, zien wij stilaan het teeltgebied tot de gemeenten van de Dendervallei en het zuiden van Oost-Vlaanderen inkrimpen. In deze streek beschikte men over de beste zandleemgronden met goede afwatering. Buiten deze faktor van ideale bodemgeschiktheid, was er een andere die de vorming van een kerngebied in de hand werkte : de ervaring en technische kennis onder het Oostenrijks bewind door sommige planters opgedaan. Sedert een eeuw bijna was de tabak als nijverheidsgewas ingeburgerd en wij menen dat het spreidingsgebied, zoals het tot rond 1910 zal gehandhaafd blijven, reeds was vastgelegd.

Wij stelden vast hoe, vooral de laatste vijf jaren van de Franse bezetting, de tabaksteelt een hoge vlucht had genomen en hoe het gebied Geraardsbergen-Ninove-Aalst het best met dit van Wervik-Harelbeke mag vergeleken worden.

Serskamp. JULES PIETERS.

(53) RAG; D.E. Nr 1084.

Deken Damiaan van Huffel en de bestraffing van de overtreders van de kerkelijke wetten in de dekenij Ronse

SINT-JAN 1649 — SINT-JAN 1669

De Kerk was niet alleen de behoedster van de goddelijke wetten, maar vaardigde zelf ook wetten uit. Om toezicht te oefenen op de naleving ervan had op de eerste plaats de pastoor zelf te zorgen; werd naar hem niet geluisterd, dan trad de deken op; bleef ook deze ongehoord dan werd de zaak overgemaakt aan het geestelijk gerechtshof dat werd voorgezeten door de officiaal. De processen van het Land van Aalst kwamen voor op de Brabantse rol, die zetelde «op de Pasbrug-buiten-Mechelen» of «te Hombeke bij Mechelen».

Ook de deken mocht straffen uitspreken en boeten opleggen. Damiaan van Huffel, deken van Ronse, hield er een dagboek op na — en dit bleef ons gelukkiglijk bewaard — waarin hij verslag optekende van zijn bezoeken aan de verschillende parochies van zijn dekenij, van 1649 tot 1669 (Ra. Gent : fonds bisdom ,M.16). In dat dagboek komen achteraan 11 ongenummerde bladzijden voor, waar de geldboeten, die door de bestraften dienden te worden betaald, staan opgetekend. Van die boeten bleef één derde aan de deken en kwamen twee derden aan de aartsbisschop.

I. INHOUD VAN DIT DAGBOEK.

1. VAN SINT-JAN 1649 TOT 1650.

30-6-1649 : Joannes Lidts van Melden wegens overtreding van het feest van S. Petrus en S. Paul : 2 gulden.

2-7-1649 : Wegens «fornicatio simplex» (geslachtelijke omgang tussen ongehuwden) : Arent van Maelsaecke, zn. Frans : 3 pond parisis; Joannes Roman met Anna Huysman —; Petrus de Vos, zn. Judocus met Petronella Matthys : 4 pond 16 schellingen parisis; Judocus van de Fasselle met Anna van de Kerckhoven : 42 stuivers.

21-10-1649 : Philippus Schaepcooman om op een zondag onder de mis drank te hebben geschonken : 2 gulden 4 stuivers.

24-10-1649 : Wegens overtreding van het feest van Sint-Michel door Franciscus De Vos : 2 gulden.

— Florentius Verdonck om op een zondag te ploegen : 2 p. par.

— Judocus Verschueren om niet naleving van de rust op een feestdag : 30 schell. par.

— Adrianus Felliers om onder de mis op de 2e zondag van de advent in de herberg vertoefd te hebben : 3 p. par.; evenzo Mattheus Huyse : 3 p. par.; Adrianus Cerbruyns : 2 p. par.; Petrus Haussins —; Petrus Cerbruyns — en Adriaen Eeckenaute : 3 p. par.

— Martinus X wegens overtreding van de zondagsrust : 2 p. par.

— Anna de Vos, d. Frans, om zich ten tijde van de goddelijke dienst op de eerste zondag van 1650 in een herberg te hebben bevonden : 2 p. 8 schell. par.

— Franciscus van Helleputte wegens niet naleving van de zondagsrust door te malen op O.-L.-Heer-Hemelvaart : 18 stuivers.

30-5-1650 : X uit Michelbeke wegens «fornicatio simplex» met N. Ceutericx : 7 p. 4 schell. par.

2. VAN SINT-JAN 1650 TOT 1651.

17-6-1650 : De weduwe Richard Ogiers, van Roborst, wegens het niet-naleven van de zondagsrust door op het feest van Sint-Jan linnen in de kuip te steken : 24 stuivers.

— Egidius Serlippens om op een zondag onder de hoogmis een molensteen te hebben vervoerd : —.

— De mulder van de molen te Ronse (molae alaticae) wegens het malen onder de hoogmis op een zondag : 32 schell. 6 deniers.

— Mevrouw Kerckhove om de rust op een feestdag niet nageleefd te hebben : 26 schell.

— Adrianus de Vos wegens overtreding op het feest van Sint-Andries : 13 stuivers.

— Antonius van der Binderen om dezelfde reden op O.-L.-Vrouw-Boodschap : 13 stuivers.

31-7-1650 : Wegens «fornicatio simplex» van Egidia Steertewaghins met Martinus Tuypens van Michelbeke : 3 p. par.

— Erasmus Poullé om dezelfde reden met Petronilla Verlinden : —.

— Petronilla Verlinden om dezelfde reden met Franciscus de Pape. Zij betaalde 4 p. 15 schell.; hij 3 p. 18 schell.

— Guilielmus de Mets, knecht bij Joannes Vauwe, wegens «fornicatio simplex» met Maria de Haese, meid, nl. te Mater : —.

19-3-1651 : Petrus van Baete wegens «fornicatio simplex» met Barbara Bolle : —.

5-5-1651 : Martinus de Coster wegens «fornicatio simplex» met Judoca van Bocxstal, van Beerlegem : 28,5 stuivers.

8-6-1651 : Petronilla van den Bossche wegens «fornicatio simplex» met Adrianus Sagerman : ieder 3 p. par.

— Judocus van Caneghem om dezelfde reden met Joanna de Mil, van Berlegem : 19,5 stuivers.

3. VAN SINT-JAN 1651 TOT 1652.

4-7-1651 : Joanna Vogheler wegens «fornicatio simplex» met Petrus van de Weghe, zn. Joannes : ieder 6 p. par.

10-8-1651 : Petrus de Looze, 24 stuivers; Jacobus van der Malderghem 24 st. en Petrus Walraet 30 st., wegens schending van de zondagsrust op het feest van S. Pieter en S. Paul.

19-9-1651 : Joducus de Pessemier wegens «fornicatio simplex» met Adriana X; hij betaalde 6 pond; zij 5 p. 3 schell. par.

— Elisabeth Maes om dezelfde reden met Adrianus, knecht : 3 p. par.

29-10-1651 : Judocus de Haze, van Maarke, wegens overtreding van de zondagsrust : 24 stuivers.

13-2-1652 : Catharina de Hont, van Nederzwalm, wegens «fornicatio simplex» met Petrus Stuyckelinck : 6 p. par.

24-4-1652 : Joannes Verschelden om dezelfde reden met Margareta Marcx : 2 p. 7 schell. par.

— Joannes Wullekens, alias Brerken, om gedurende de vasten van 1652 ergernis gegeven te hebben door vlees te verkopen aan soldaten van Oudenaarde : 6 p. par.

15-6-1652 : Livinus Ockerman wegens «fornicatio simplex» met Jacoba van Gansbeke : 6 p. par.

4. VAN SINT-JAN 1652 TOT 1653.

8-7-1652 : Joannes de Bock wegens overtreding van het feest van Sint-Jan-Baptist : 2 p. par.

18-8-1652 : Catharina Froidtmont wegens «fornicatio simplex» : 2 p. 8 schell. par.

15-9-1652 : Adrianus Verghynst wegens «fornicatio concubinaria» met Hermina van Hauwert, meid bij zijn vader : 20 g. 16 stuivers.

21-9-1652 : Catharina Schietkatte wegens «fornicatio simplex» met Judocus de Loose : 3 p. par.; hij betaalde 3 p. par. op 23-11-1652.

— Livinus de Springher om zijn huwelijk met Catharina de Hont te lang te hebben uitgesteld : 3 p. par.

24-11-1652 : Christofoor van de Vijver om zijn vrouw uit haar vadershuis weg te houden : 3 p. par.

28-11-1652 : Jacobus van der Brugghen wegens «fornicatio simplex» met Maria de Man, met wie nu gehuwd : 3 p. par.

— Adrianus de Hert, van Elst, om op de eerste zondag van de advent in zijn huis te hebben laten dansen en spelen : 3 p. par.

— Jan Tack wegens overtreding van Palmzondag : 24 schell.

— Adrianus Schepins om gemalen te hebben op O.-L.-Heer-Hemelvaart : 2 p. par., evenals Simoen de Clerck 2 p. 8 schell. en Jacobus de Caluwe 2 p. 8 schell. om dezelfde overtreding.

7-5-1653 : Maria Bauwens wegens «fornicatio simplex» met Judocus de Hont : 4 p. 16 schell. par.

6-6-1653 : Guilielmus de Decker en Guilielmus de Jardin om de zondagsrust niet te hebben onderhouden op het feest van O.-L.-Heer-Hemelvaart : ieder 3 gulden.

5. VAN SINT-JAN 1653 TOT 1654.

1-10-1653 : Adam de Maeght, van Nederename, wegens overtreding van de zondagsrust op Sint-Michiel : 2 p. 8 schell.

1-12-1653 : Carolus Otto wegens werken op Allerheiligen : 3 gulden.

11-1-1654 : Adrianus van Sinay wegens «fornicatio simplex» met N. de Zuttere : 4 g. voor beide.

3-2-1654 : Antonia Focart om dezelfde reden met Joannes Moreels, beide van Michelbeke : ieder 4 p. par.

19-4-1654 : Anna van den Kerckhove, van Etikhove, om dezelfde reden met Joannes de Craye, van Schorisse : 4 p. 16 schell. par.

26-4-1654 : Guilielma Vermeeren om dezelfde reden met Joannes Van Cauwenberghe :3 p. par.

12-5-1654 : Judocus de Weert wegens werken op O.-L.-Vrouw-Boodschap : 6 p. par.

15-6-1654 : Olivierus Keestock om ergernis gevend, brood te bakken op H. Sakramentsdag : 3 p. par.

6. VAN SINT-JAN 1654 TOT 1655.

12-8-1654 : Gislenus Wijts wegens «fornicatio simplex» met Joanna X : 4 p. 4 schell. par.

29-9-1654 : Franciscus de Lepeleere om te malen op de 18e zondag na Pinksteren : 15 stuivers.

3-1-1655 : Hermes Ardijts, van Zulzeke, wegens «fornicatio simplex» met Catharina de Riemaecker van Melden : 5 p. 8 schell. par.

26-1-1655 : Wegens het verbreken van de huwelijksbelofte met Egidius van Kerckhove, van Beerlegem : 3 p. par.

20-2-1655 : Egidius Francoys wegens «fornicatio simplex» met Ludovica Cousaert van Berchem : 6 p. par.

16-3-1655 : Symoen van Teeghem, mulder te Berchem, wegens malen op O.-L.-Vrouw Lichtmis : 5 p. par.

6-6-1655 : Jonas Gheenins wegens «fornicatio simplex» met Livina van Opblaecke : 6 gulden.

7. VAN SINT-JAN 1655 TOT 1656.

19-9-1655 : Maria Hoebeke wegens het verbreken van haar trouwbelofte met Philippus Hosten : 6 p. par.

28-4-1656 : Petrus Opsomer wegens «fornicatio simplex» met Joanna Coolins, van Zulzeke : 4 p. 16 schell. par.

8. VAN SINT-JAN 1656 TOT 1657.

27-9-1656 : Antonius Beestock 10 stuivers, en Vitus Hoebeke 2 p. par. wegens werken op het feest van Sint-Mattheus.

— Catharina de Starcke, van Michelbeke, wegens «fornicatio simplex» met Egidius de Pessemier : 6 p. par.

1-12-1656 : Joannes de Wale, van Paulatem, om de vervolging waarmee Judoca de Coster, die beweert van hem een kind gebaard te hebben, af te kopen, gezien hijzelf hardnekkig loochent : 6 p. par.

8-12-1656 : Egidius de Pessemier wegens «fornicatio simplex» met Catharina de Starcke van Michelbeke : 6 p. par.

22-4-1657 : Joannes van der Moeren om dezelfde reden met Adriana de Zutter te Michelbeke : voor beide 6 p. 12 schell. par.

— Martinus van der Moęren wegens de ergernis gegeven door onder één dak samen te wonen met Livina Vermulen : 6 p. par.

13-6-1657 : Henricus van den Berghe, mulder te Edelare, om te malen op O.-L.-Heer-Hemelvaart : 4 p. 16 schell. par.

9. VAN SINT-JAN 1657 TOT 1658.

9-10-1657 : Petrus Vercleyen schaakte Ludovica Schietkatte, meid bij Guilielmus en betaalde een boete van 5 p. 4 schell. par.

12-10-1657 : Petronilla Haeghman, van Mater, wegens «fornicatio simplex» met een onbekende, althans volgens haar bewering : 4 p. 16 schell. par.

— Joannes Moreels, zn. Petrus, van Michelbeke, om dezelfde reden met Petronilla Relaert, van Sint-Maria-Oudenhove : 2 p. 18 schell. par.

— Joannes van Helleputte, zn. Frans, van Sint-Blasius-Boekel, om dezelfde reden met Arnolda de Rick : 4 p. 16 schell. par.

— Elisabeth Cossije, d. Jan, van Elst, om dezelfde reden met Jacobus Cossye, zn. Gaspar alias Morans : 4 p. 16 schell. par .

10. VAN SINT-JAN 1658 TOT 1660.

— Joannes van der Lucht wegens «fornicatio simplex» met Barbara Roman : 12 p. par.

— Franciscus Moreels, van Michelbeke, om dezelfde reden met Claudine Machtelinx van Oudenhove : —.

— Sr. Mortier, van Amengijs, wegens niet naleving van trouwbelofte met N. Gosse : 12 p. par.

— De zoon van Elias de Weert wegens «fornicatio simplex» : 6 p. par.

— Jacobus Buyse wegens niet nakoming van de huwelijksbelofte van zijn vrouw Elisabeth Meerscharts met Jacobus Cans : 12 p. par.

10-11-1659 : Henricus Scunaige en Anna Pesemier, beide van Zegelsem, verschijnen voor de deken om ontslagen te worden van hun huwelijksbelofte, vóór 3 jaar aangegaan : 48 stuivers.

28-11-1659 : Petrus de Loose om van een huwelijksroep ontslagen te worden : 3 p. par.

28-12-1659 : Judocus Ardijts, van Zulzeke ,wegens «fornicatio simplex» met Maria Vereecken : 5 p. 2 schell. par.

— Franciscus Moreels wegens «fornicatio simplex» met Susanna Focart : 9 p. par.

8-5-1660 : Judocus de Paepe betaalde 3 p. par. boete om met een kar gereden te hebben in de omgeving van de kerk van Sint-Kornelius onder de mis, op een zondag en op het feest van Sint-Marcus. Om dezelfde reden werden ook Petrus van der Banck en Judocus de Schepper, ieder met 3 p. par. beboet.

23-5-1660 : Petrus de Bock om niet geknield en het hoofd niet ontlboot te hebben voor het Allerheiligste in de processie van Sint-Kornelis : 3 p. par.

— Arnoldus de Potter, zn. van Jan, wegens de overmoed zijn meisje te kussen onder de processie van Sint-Kornelis : 3 p. par.

27-5-1660 : Petronilla Taelmans wegens «fornicatio simplex» met Guilielmus Ghyselincx : 16 schell.

10-6-1660 : Susanna Serlyssen wegens «fornicatio simplex» met Guilielmus Verschelden, van Meilegem : 4 p. 16 schell. par.

— Joannes van Helleputte om dezelfde reden van Anna van Bersele : 6 p. par.

11. VAN SINT-JAN 1660 TOT 1661.

28-8-1660 : Joannes Temmerman, zn. Lucas, wegens «fornicatio simplex» met Marie Hardij. Voldaan voor beide.

— Arnoldus de Schampheleere om te werken op het feest van O.-L.-Vrouw-Geboorte en op de eerste zondag van augustus : 2 p. par.

28-9-1660 : Petrus Pede en Stefanus de Temmerman, ieder 3 p. par., om de ontheiliging van de zondag door brandewijn te drinken.

3-10-1660 : de wed. Philippus Scaepcooman, d. Andresina van de Hoele, om op een zondag onder de goddelijke dienst verbruikers in haar herberg te hebben gehouden : 4 p. 16 schell. par.

3-10-1660 : Ollart, van Nukerke, om te werken op S. Mattheus : 12 p. 12 schell. par.

12-1-1661 : Henricus van den Berghe, mulder te Welden, om te malen onder de mis op een feestdag : 4 p. 16 schell. par.

14-1-1661 : Om dezelfde reden betaalde Arnoldus de Bleecker 4 p. 10 schell. par.

12-3-1661 : Egidius de Bleecker om met zijn kar over het Sint-Vincentuiskerkhof te rijden : 36 schell. par.

31-3-1661 : Michael Isenbaert en zijn zoon Melchior wegens het overtreden van de wet op de zondagsrust op het feest van O.-L.-Vrouw-Boodschap : ieder 2 p. 8 schell. par.

29-4-1661 : Gislenus Mestagh, weduwnaar, wegens «fornicatio simplex» met Barbara X, weduwe : 4 p. 16 schell. par.

6-5-1661 : David Verbanck wegens overtreding van de zondagsrust : 2 p. 8 schell. par.

12. VAN SINT-JAN 1661 TOT 1662.

15-6-1661 : Jacobus de Hont wegens niet-naleving van de zondagsrust : 3 p. par.

1-8-1661 : Adrianus Verhaghen en Petrus Haussins, beide van Munkzwalm, wegens werken op Sint-Jacobus : ieder 4 pond 16 schell. par.

23-8-1661 : Petrus de Bock om de zondagsrust overtreden te hebben op 19-6-1661 : 3 p. par.

23-8-1661 : Franciscus Rullens wegens werken op O.-L.-Vrouw-ten-hemel-opneming : 3 p. par.

18-9-1661 : Franciscus de Smedt om brandewijn te stoken op een feestdag : 2 p. par.

— Georgia van den Dorpe omdat zij haar was op de bleek legde op het feest van S. Simon en S. Judas :—. Eveneens Amelberga van den Hecke, wed. van Jacobus van Couwenberghe : —.

17-11-1661 : Robertus van den Abbeele wegens het niet-naleven van de zondagsrust op de zondag vóór Allerheiligen : 3 p. 12 schell. par.

12-12-1661 : David van Helleputte wegens oneerbiedigheid onder de mis in de kerk op het feest van O.-L.-Vrouw Onbevlekt Ontvangen : 4 p. 16 sch. (Kreeg zijn geld terug, gezien de zaak aanhangig werd gemaakt voor het geestelijk hof te Mechelen).

— Joannes van Cauwenberghe wegens «fornicatio simplex» met Judoca Legaerts, — niet betaald.

— Petrus Serlippens om dezelfde reden met Joanna Hassaerts : 12 schell. par.

16-1-1662 : Joannes Lobert, van Zegelsem, om dezelfde reden met Barbara Peterins : 4 p. 16 schell. par.

20-1-1662 : Petrus de Smet om dezelfde reden met Adriana de Penne : 4 p. 2 schell. par.

18-2-1662 : Egidius Spilleers omdat hij met Joanna de Clerck tegen de wil van haar ouders vertrok : 6 schell. par.

3-4-1662 : Jonas Aelgoet wegens konkubinaat met Cecilia Verhaghen, wed. van Hermes van Buysbanck, en nadien te lange tijd verloofd te zijn : 9 p. 12 schell.par.

9-6-1662 : Guilielmus Aelgoet wegens «fornicatio simplex» met Joanna de Bluf : 4 p. 15 schell. par.

13. VAN SINT-JAN 1662 TOT 1663.

16-9-1662 : Petrus le Mort omdat hij zijn vrouw Anna van Hoolant wegleidde tegen de wil van haar ouders in : 6 p. par.

— Michaël Millecam wegens werken op het feest van Sint-Mattheus : 3 p. par.

15-11-1662 : Arnoldus de Schampheleer om de zondagsrust niet nageleefd te hebben : 2 p. par.

18-11-1662 : Petrus van Malderghem, mulder te Schorisse, om te werken op het feest van S. Simon en S. Judas : 3 p. par.

— Joannes Terrelinck, herbergier te Elst, omdat hij op Sint-Stefanus verscheidene jongens en meisjes onder de Vespers en het Lof in zijn herberg liet drinken, terwijl deze laatsten zich ontblootten; hierom werd hij ook door de baljuw van Nederbrakel gedaagd. 6. p. par.

31-12-1662 : Livinus van der Poorten, mulder te Borcht, wegens het malen op een zondag : 3 p. par.

9-1-1663 : Judoca van Malderghem, van Elst, die op het feest van S. Stefaan ten tijde van de Vespers in een herberg vertoefde, waar zij zich bij een spel tot ergernis ontblootte : 2 p. 8 sch. par.

1-2-1663 : Adrianus Bauters, van Sint-Denijs-Boekel, wegens «fornicatio simplex» met Petronilla de Loij, van Munkzwalm, spijts zijn huwelijksbelofte met Joanna Melkebeke : 10 p. 4 sch. par.

— Jeronymus Cuterick wegens «fornicatio simplex» met Catharina van der Moeren, met wie hij zal trouwen : 6 p. par.

4-3-1663 : Franciscus Bauwens, van Sint-Maria-Horebeke, om dezelfde reden met Judoca Ogiers, van Sint-Kornelis-Horebeke : 7 pond 4 schell. par.

14. VAN SINT-JAN 1663 TOT 1665.

20-7-1663 : Carolus Coppins, van Edelare, wegens het niet-naleven van de rust op het feest van Sint-Eligius ,patroon van Maarke : 2 p. 8 schell. par.

12-8-1663 : Jacobus Ghijs om afkoop van overspel met Judoca van der Capellen, ongehuwd : 5 pond groot.

29-10-1663 : Petrus van Wijmers, zn. van Petrus, omdat hij Anna tSwannemaeckers uit het ouderlijk huis wegleidde en weghield : 4 p. 16 schell. par.

23-11-1663 : Joannes van der Moeren, de jonge, van Elst, om gewerkt te hebben op zondag 7 oktober : 2 p. 8 schell. par.

27-11-1663 : Joannes Spilleers om zijn trouwbelofte met Elisabeth de Temmerman, aangegaan te Mater, niet nagekomen te zijn en er nu wordt van ontslagen : 6 p. par.

23-1-1664 : Gislenus Moreels, mulder te Mater, om op zondag 16-12-1663 zaken te aanvaarden en van zijn molen af te leveren : 3 p. par.

27-1-1664 : Judocus der Reuck wegens «fornicatio simplex» met Guilielma van de Putte : 3 p. par.

29-1-1664 : Judocus Vermeulen om dezelfde reden : 3 p. par.

2-2-1664 : Petrus de Cock, herbergier te Maarke, om de zondagsrust overtreden te hebben op 26-1-1664 : 4 p. par.

1-8-1664 : Guilelmus Beke, van Dikkelvenne wegens «fornicatio simplex» met Maria Hasaert : 3 p. par.

— Joannes de Vos, zn. Petrus, om geploegd te hebben op zondag 28-9-1664 : 3 p. par., evenals Joannes Sanpeur om dezelfde reden : 3 p. par.

29-10-1664 : Joannes de Cock, van Mater, om Constantia de Vos tegen wil en dank van haar vader weggeleid te hebben : 9 p. par. voor beide.

22-11-1664 : Judocus van den Hecke wegens «fornicatio simplex» met Livina van de Hecke : 3 p. 12 sch. par.

29-12-1664 : Ludovicus Versaek, mulder te Maarke, wegens werken op het feest van Sint-Jan, evangelist : 2 p. par.

1-1-1665 : Adrianus Roman om te werken op S. Stefaan : 3 p. par.

4-1-1665 : N. Vercleyen, herbergier te Etikhove, om dezelfde overtreding : 30 schell. par.

23-1-1665 : Michael Couppe die, tegen de wil van haar ouders, Joanna van Schoorisse wegbracht : 6 p. par.

18-5-1665 : Ludovicus Sierkins die Maria Gansbeke wegleidde : 4 p. 4 schell. par.

19-5-1665 : Petrus Roels wegens «fornicatio simplex» met Joanna Algoets, beide van Nukerke : 6 p. par.

15. VAN SINT-JAN 1665 TOT 1666.

3-9-1665 : Livinus Roman, zn. Frans, wegens «fornicatio simplex» met Maria de Hont : 6 p. par.

26-9-1665 : Stephanus de Langhe om dezelfde reden met Apollonia van de Mergel : 4 p. 16 schell. par.

29-10-1665 : Guilielmus Danijns, verloofd met Maria van den Abbeele, die hij van huis weghaalde : 4 p. par.

— Judocus Odevaert wegens de zondagsontheiliging op 18-10-1665 onder de Vespers : 2 p. par.

11-12-1665 : Abraham Verdonck wegens «fornicatio simplex» met Joanna de Ramon : 2 p. 8 schell. par.

24-2-1666 : Anna Goemans, wed. Joannes Lidts, om te werken op het feest van Sint Matthias, door brandewijn te stoken : 3 p. par.

7-6-1666 : Gislenus de Vos wegens «fornicatio simplex» met Susanna van Maelsaeck, die hij thuis weghaalde : 4 p. 16 schell. par.

16. VAN SINT-JAN 1666 TOT 1669.

12-9-1666 : Franciscus Wulbraet wegens «fornicatio simplex» met Joanna Beyl, beide van Munkzwalm : 6 p. par.

— Joannes Odevaere, mulder van Roborst, om te werken op de zondag 20-8-1666 : 2 p. 8 schell. par.

7-2-1668 : Petrus Iserman wegens «fornicatio simplex» met Maria Vuelqet : 2 p. 8 schell. par.

22-3-1668 : Florentinus de Hoeye om dezelfde reden met Judoca de Vos, beide van Etikhove : 4 p. 16 schell. par.

12-1-1669 : Egidius de Jonghe, van Mater, om dezelfde reden met Maria van Cleemputte : 1 patakon.

12-1-1669 : Ludovica Ameels om dezelfde reden met Roland van de Raispaille : 7 p. par;, deze laatste betaalde op 5-3-1669 6 p. par.

5-3-1669 : Joannes Dhannins om dezelfde reden met Egidia Schamp, wed. Joannes Roose : 6 pond par.

31-3-1669 : Joannes Trabaut en Simon van Tyghem, mulders, wegens overtreding van de zondagsrust : ieder 30 stuivers.

II. ONTLEDING VAN DIT DAGBOEK.

In het dekanaal dagboek staan 167 boeten opgetekend, waarvan 91 of 55,6 % verband houden met de kuisheid en huwelijkswetgeving, waarvan 73 of 43,8 % betreffende onkuisheid tussen ongehuwden of «fornicatio simplex». Het niet-naleven van de zondags- en feestdagenviering telt 71 of 42,4 % bestraffingen, waarvan 55 of 32,9 % in verband met de zondagsrust en 16 of 9,5 % betreffende de zondagsheiliging.

1. Bij overtreding van de **kuisheids- of huwelijkswetgeving** varieerde de boete in verhouding tot het misdrijf en vermoedelijk hield het ook verband met de sociale toestand van de schuldige.

a. Voor de «fornicatio simplex» betaalden 73 schuldigen tussen de 3 pond parisis en 20 p. 16 schellingen parisis;

b. bij overspel beliep de boete tot 5 pond groot;

c. ontslaging van één huwelijksroep kostte 3 p. parisis;

d. Het te lang uitstellen van een gepland huwelijk werd met 3 p. par. beboet;

e. om ongehuwd samen te hebben gewoond beliep de boete 6 p. en 9 p. 12 schell. par.;

f. zijn vrouw buiten haar ouderlijk huis te houden kostte de man 3 p. par.;

g. bij het verbreken van de huwelijksbelofte beliep de boete tussen 2 p. 8 schell. par. en 12 p. par.;

h. om zich van de verdenking van een geloochend vaderschap vrij te kopen, betaalde de beschuldigde 6 p. par.;

i. het thuis weghalen van de verloofde tegen de wil van haar ouders kostte 6 schell. par. tot 9 p. par.

2. Bij de overtreding van de wetgeving op de **zondagsviering en heiliging :**

a. Het niet-naleven van de arbeidsrust, vooral op de feestdagen, werd beboet met 10 schell. tot met 6 p. par. De eerste plaats onder de overtreders wordt ingenomen door de molenaars..., die zelf ten zeerste afhankelijk waren van de wind !

b. De zondagsheiliging werd niet nageleefd door drank te schenken onder de goddelijke dienst, evenals door dans en (soms ergernis gevend) spel toe te laten. De boete varieert tusen 2 p. pars. en 6 p. par.

3. Bij **andere tekortkomingen :**

a. Overtreding van de vastenwet ziet de vleeshouwer zich beboet met 6 pond parisis;

b. oneerbiedigheid tijdens de processie wordt gestraft met 3 p. par., tijdens de mis met 4 p. 16 schell. par. en gebrek aan eerbied tegenover een gewijde plaats met 36 schell. par.

BESLUIT.

Uit die bestraffingen blijkt de zorg van de Kerk de gemeenschap te beveiligen tegen de verzwakking van de zedelijke normen, evenals om het gewijd karakter van de zon- en feestdagen te bewaren, naast de heiligheid van zekere plaatsen en de viering van de eredienst. De burgerlijke macht werkte trouwens met de Kerk hand in hand om deze doelstelling na te streven, gezien ook de burgerlijke maatschappij was gebouwd op de grondslag van de kristelijke beginselen, als waarborg voor vrede en rust.

J. de Brouwer.

SCHRIFTVERVALSER TE OORDEGEM

18-2-1623.

Adriaen Braeckman, fs Adriaens, geboren en wonende te Oordegem wordt beschuldigd «te vervalschen seker quictantie van 4 p. gr.» hem gegeven door jonker Joos Colins op 16 maart 1621, «veranderende de voorn. date van 13 martii inden 17 april ende de somme van vier in zesthien ponden groot zoo ghij in torture ende daerbuyten ghekent hebt», achteraf gezegd hebbende dat gij die veranderingen hebt doen aanbrengen door een onbekende landloper; die vervalsing uitgekomen, heeft hij twee personen gezocht, die schriftelijk verklaarden dat zij hem de 16 ponden groot hadden zien betalen; daarop liet op 26 Lauwe 1622 nog een derde oorkonde maken, waarbij hij aan Jan van Ooijeghem ten voordele van de weduwe Rombault van de Putte een rente van 20 groten tsjaars verkocht, die evenwel eigendom was van zijn minderjarige broeder Pieter en schuldenaar Willem de Carpere.

De schriftvervalser werd veroordeeld om de valse geschriften te verscheuren en «up een schavot voor de pilaeren van desen casteele ghegheselt te worden totten loopende bloede met den bast ende de stucken van de voorn. ghescheurde quictantie ende attestatien an uwen hals» + levenslange verbanning uit het graafschap Vlaanderen «up de galghe», «te ruymen dese stede binnen sonneschijn ende tlandt van Vlaenderen binnen derden daeghe» + verbeurdverklaring van alle goederen.

164 r - 165 r°.

(Ra. Gent: fonds Raad van Vlaanderen, Register van Criminele Sentencien, nr 8594).

J.d.B.

Abt van Haevermaet

der Sint-Adriaansabdij

Ghislenus van Haevermaet is de laatste abt der 48 abten die van 1081 tot met de Franse Omwenteling elkaar opgevolgd hebben aan het hoofd van de befaamde bedevaartplaats in de middeleeuwen die door de vierscharen aangeduid werd onder de naam van «St.-Adriaan in Vlaanderen».

van Haevermaet was geboren te Okegem de 2 maart 1749; hij trad in het Benediktijnerklooster te Geraardsbergen de 5 mei 1774 en werd er priester gewijd de 8 januari 1775. In hetzelfde jaar ging hij naar Leuven om er de kursus in godgeleerdheid te volgen, waarin hij in 1778 zijn licentiaat verwierf. Nadien kwam hij terug naar zijn abdij.

Weldra werd hij als tweede onderpastoor benoemd der parochiekerk van Sint-Bartolomeus. Later werd hij prior van de abdij en wist zijn aandeel te trekken uit de kuiperijen die de pretendenten naar de waardigheid van abt ondereen uitvochten. Hij kon zich ook gedragen naar de moeilijkheden waarin het land zich thans bevond; hij dwong de novicen, niettegenstaande de klachten van de religieuzen, naar het afgezonderd seminarie van Leuven te gaan en won door die toegevendheid de gunst van de keizer, die hem daarvoor de abtelijke staf en mijter bezorgde. De patentbrieven dezer benoeming werden hem toegezonden op 22 mei 1788 uit Semlin bij Belgrado.

De nieuwe abt, alhoewel een geleerd man en met een aangenaam uiterlijk begiftigd, genoot toch niet veel aanzien. Men verweet hem, terecht, aanhanger te zijn en zelf bevorderaar van de kerkelijke hervormingen door Jozef II ingevoerd.

Om te begrijpen hoe het volk hem minachtte, moet men maar de verzen lezen die hij in de straten der stad moest horen vezelen :

Van Haevermaet
Keyzers prelaat
Die voor mijter en staf
Den duivel zijn ziele gaf.

Het wapenschild van abt van Haevermaet, in eikenhout gebeiteld, hangt boven de ingangsdeur van de gedeeltelijk hervormde keuken van de abten in het Abtenhuis, Stadsmuseum te Geraardsbergen.

Na de veldslag van Fleurus in 1794, waar Dumouriez de Oostenrijkers versloeg, vertrok de abt, in hoedanigheid van aalmoezenier en vikaris-generaal van het Oostenrijks leger, met dit laatste mee naar Wenen. En hier begint de lijdensweg van :

De schat der Sint-Adriaansabdij.

De abdij bezat een schat van kunstige voorwerpen, die deels door aankoop, deels door schenking van adellijke families, werd bijeengebracht. Alzo werden de relikwiën van Sint-Adrianus in een nieuwe, gecisileerde zilveren fierter gesloten, die de abt Willem de Voorde

(afkomstig van de beroemde familie d'Yedeghem) in 1423 had doen vervaardigen en waarin zijn wapens waren gegrift. Er waren kostbare gobelijnen en schilderijen, onder andere twee grote doeken van Jan Gossaert van Mabuse, de gekende schilder aan het hof van Keizer Karel. Een dezer, «De Aanbidding der Koningen» voorstellend, werd door de abt, Jérôme du Monceau, aan de aartshertogen Albrecht en Isabella, bij hun bezoek aan de abdij, verkocht voor de som van 200 florijnen. Dezelfde schilderij werd in 1911 door de graven Carlisle aan de National Galery te Londen afgestaan voor 1.000.000 fr.

De abdijkerk was ook rijk aan gouden en zilveren versiersels : kelken, remonstransen en andere kostbaarheden. Men sprak met fierheid over twaalf in zilver gedreven beelden, de twaalf apostelen voorstellend. Volgens gezegden, uit de volksmond opgetekend, zouden zich onder de abdij lange gangen hebben bevonden, waarin de abten, bij de aankomst van vreemde legers, de schatten en kunstvoorwerpen van het klooster verborgen hielden. Alzo ontstond de legende van de schatten, die in de onderaardse gangen en kelders van de abdij verborgen en vergeten bleven. Doch geloofwaardige geschiedschrijvers, o.a. Aug. de Portemont in zijn «Recherches historiques sur la ville de Grammont», deel II, blz. 241, vertellen ons, dat al deze prachtige en kostelijke voorwerpen door de laatste abt, Ghislenus van Haevermaet, bij zijn vertrek in 1794, werden meegenomen naar Oostenrijk, waar ze zich nu nog zouden bevinden in de keizerlijke hofkapel te Wenen.

De ontvanger der abdij, Bède Jacobs, had zich in 1794 ook teruggetrokken uit het klooster en was naar Duitsland uitgeweken. Op 17 ventose, an IV (7 maart 1796) werden beide geestelijken «afwezig» verklaard. Die maatregel bracht niets bij en deed noch het geld, noch de meegevoerde en verdwenen voorwerpen naar Geraardsbergen terugkomen. Men vertelt dat Oostenrijk al deze schatten aan de stad Geraardsbergen zou hebben willen terugschenken mits de som van 55.000 fr. ervoor te betalen; men heeft echter in de archieven van de stad daarvan geen enkel dokument gevonden.

— — —

De prelaat van Haevermaat is gestorven in Donaueschingen, in Zwaben, verblijfplaats der prinsen van Fürstenberg, de 6 februari 1799. Men maakte op zijn naam volgend anagram of woordomzetting : VERE ANATHEMA.

Geraardsbergen. VINCENT VAN BOSSUYT.

BESTRAFFING WEGENS BIJGELOVIGE PRAKTIJKEN.

15-12-1618.

Joos Vierendeel, geboren te «Busbeke» wordt beschuldigd «in verscheyden plaetsen zoo binnen den lande van Waes als elders te belesen diverssche mans ende vrauw persoonen diemen zeyde te wesen ghequelt van tooverije, daartoe ghebruyckende vele ongheorlofde ende superstitieuse middelen, als van briefkens bij u gheschreven ende ondertusschen gheteeckent met onbekende en onleesbare caracteren die ghij eenighe siecken hebt doen inne nemen, met sekere substantie ghelyckende te wesen wierooc, mitsgh(aders) ooc zelveren ende goude fouillée, soo ghij boven dien ooc hebt misbruyckt twee ghedruckte bouxkens die ghij hebt ghesonden an eenen Gillis Anne naerdien ghij hem hadt eenighe daeghen van te vooren belesen, schrijvende up het eene met uwer handt dat hij tselve daeghelicx soude lesen ende daerup stellen syn betrauwen en dat hij haest soude te beenen sijn, hebbende bovendien an sijne coetse gheplacht zeker briefken met veele onbekende ende superstitieuse naemen bij u daerup gheschreven in eene ronde ende circulaire forme met een sonne in midden ende voorts eenighe ander billetkens aldaer ghesteken inde posten ofte stijlen van (de) deure van (den) huijse ende elders, hem ende sijn huysghesin wijsmaeckende dat zij deur de krachte van (de) zelve briefkens souden bevrijt sijn datter gheene tooveressen up thof nochte binnen den huyse commen en souden ghelyck ghij in meer andere plaetsen billetkens hebt ghegheven ende vercocht om te cureren coeyen ende peerden van tooverije ende die daer jeghens te preserveren, afnemende bij middele van zulcke imposture van (de) arme lantslieden veele ghelts boven den cost die zij van u hadden, zoo van al tghone voorschreven den hove ghebleken bij uwe confessie ende anderssins om ghenoughen ende alzoo dierghelijcke delicten ende misusen stryden jeghens het kersten gheloove ende verboden jeghens de gheestelicke ende weerelicke rechten...»

Hij werd veroordeeld om «ghestelt te worden up een schavot ande pilaeren van 't Graven Casteel den tijt van een quartier heurs mette voors. boucxkens ende billetkens diemen heeft connen becommen an uwen hals ende daernaer ghegeesselt te worden met scherpe roeden totten loopende bloede» + verbanning uit het graafschap Vlaanderen voor 25 jaar (te verlaten binnen de 3 dagen en de stad voor zonsondergang), op bedreiging met de galg + proces- en gevangeniskosten.

146 r,. v°.

NOG EEN OFFICIER VAN DE STADHOUDER VAN HET LAND VAN AALST MAAKTE HET AL TE BONT !

20-1-1629.

Michiel Stevenaere, fs Anthonis, officier van (den) stadthouder van (den) lande van Aelst, pleegde machtsmisbruik. Voor 2 tot 3 jaar nam hij, zonder opdracht, Pieryne van den Bossche, echtgenote van Pieter Serlippens, mulder te Scheldewindeke, gevangen en sloot haar

«eenen gheheelen dach ende nacht» op in het huis van Marten Magherman, «weerdt», «naerdien ghij ooc haeren man met uwen capper inden necke sonder cause eenen slach ghegeven hadt». — Rond het einde van september 1626 hield hij Adriaen Haesbyt, «een handtman» aan, onder beschuldiging in de oogst haver gepikt te hebben over de voor op het land van zijn gebuur, die hem nochtans niet had aangeklaagd en waart bereid hem vrij te laten mits de betaling van 10 schellingen groot. Dit afgewezen zijnde liet hij hem 2 dagen later opnieuw aanhouden onder beschuldiging van «ackerschaede» en naar Aalst overbrengen, waar hij werd vrij gelaten mits de betaling van 2 gulden aan ieder der officieren «en eenighe cleene teeryn(ghe)». De man werd er ziek van en is ervan gestorven. — Op de zondag vóór St.-Matthys 1627 trad hij op als medeplichtige van Matthijs Meuleman te Scheldewindeke. — In de oogst 1627 wist hij «eenighe schooven ende taruwe ende coorne» van Jacques Maryns af te persen, ...ten einde van boete gespaard te blijven. — Daarbij had hij in de maand augustus 1624 «verraederlick ende sonder eenighe suffissante cause griefvel. ghequetst Arent del Cour in syne slyncke zijde», zodat hij verscheidene weken het bed diende te houden.

Hij werd veroordeeld om «up een schavaut voor de pilaeren van desen casteele ghefustigeert te worden met scherpe roeden tot den loopenden bloede» + verbanning uit het Land van Aalst voor 10 jaar + ontzetting uit ambt + kosten van proces.

209 r - 210 r°.

(Ra. Gent: fonds Raad van Vlaanderen — Register van Criminele Sentencien, nr. 8594).

BESTRAFFING BIJ VALSE GETUIGENIS!

14-5-1633.

Pieter de Bock, fs. Isaacq, wonende te Melden heeft Jan de Bie en zijn vrouw Janneken van der Schelden in 1631 6 dubbele «Jacobbussen van Inghelandt »aangeboden ten einde hen te winnen om een valse getuigenis af te leggen,... wat ze trouwens ook deden.

Hierom wordt hij veroordeeld om voor het hof te verschijnen in zijn «lijnwaet besteken met roeden, blootshooft met eene onghebrande tortse in de handen» en op beide knieën vergiffenis te vragen en daarna die kaars te offeren in Ste Nicolayskerk te Gent + verbanning uit het graafschap Vlaanderen gedurende 6 jaar + een boete van 300 carolus gulden + proceskosten.

272 r - 273 r°.

Jan de Bie, fs Antheunis, van Leupegem, die op aanstoken van Pieter de Bock een valse getuigenis aflegde; daarbij had hij zich op 4-2-1632 verzet tegen de executie van Franchoys d'Haeze, officier van Etikhove, door «bij het afhaelen van eene coe... tzelve hebt belet door het afsnijden van het zeel daermede dezelve coe gheleedt wierdt».

Hierom wordt hij ook veroordeeld om in zijn «lynwaet besteken met roeden bloots hooft met eene onghebrande tortse in de handen»

op zijn knieën vergiffenis te vragen, daarna de kaars te gaan offeren in St.-Niklaaskerk te Gent + verbanning uit het graafschap Vlaanderen gedurende 6 jaar + proceskosten.

273 v - 174 r°.

Janneken van der Schelden, fs. Arents, huisvrouw van Jan de Bie, wordt als medeplichtige bij de valse getuigenis, evenens veroordeeld om in haar «lijnwaed besteken met roeden», met in de hand een ongebrande kaars, op beide knieën vergiffenis te vragen, daarna die kaars te offeren in Sint-Niklaaskerk te Gent + verbanning uit Vlaanderen voor 6 jaar + proceskosten.

247 r - v°.

VECHTER TE BALEGEM.

28-6-1625.

Gillis Rogiers, fs. Adolfs, «landtsman ende arbeyder» wonende te Elene, bood op 9 juni 1624 te Balegem weerstand aan de meier aldaar en kwetste er Lieven van Hecke.

Het hof, rekening houdende met zijne «lanckdurighe detentie in vanghenisse, sobre ghestaethede ende andere goede consideratien», veroordeelt hem om blootshoofds op zijn beide knieën voor het hof vergiffenis te vragen + proces- en gevangeniskosten.

197 r.

VAN EEN GEVANGEN DEURWAARDER...

5-11-1632.

Pieter Straetman, deurwaarder van de Grote Raad, zit in de gevangenis, gezien hij op 2 en 3 augustus in de streek van Zottegem verscheidene lieden een proces maakte «omme dat zij niet overgebrocht en hadden den nombre van haerlieden schaepen», waarom zij werden verbeurd verklaard en een boete werd geeist van 20 schellingen groot per schaap, alhoewel voor deze streek «gheene verbeurte» noch boete voor dit feit was voorzien. Op 20 juli had hij te Erwetegem bij de wed. Jan de Brauwere met zijn assistenten de brauwketel zwaar beschadigd en dit zonder enige reden. Voor twee jaren had hij zich ook onwaardig gedragen tegenover Simon van Daele te Tielt en beledigde op 15 september in de gevangenis de cipier.

Hij wordt veroordeeld om «in secrete caemere te vallen up beede uw knien, bloots hooft Godt Almachtich ende thof van hierbinnen vuytten naeme van justitie verghiffenisse te bidden van uwe voorn. excessen ende moetwillicheden + een boete van 60 gulden + proceskosten + terugbetaling van de onrechtmatig verworven gelden.

261 r - 262 r°.

(Ra. Gent: fonds Raad van Vlaanderen — Register van Criminele Sentencien, nr. 8594).

J.d.B.

Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon

VERSLAG OVER DE WERKING VAN DE V.V.A.K. TIJDENS HET JAAR 1966

Mevrouwen, Mijne Heren,

Het is een eerbiedwaardige traditie van onze vereniging geworden U jaarlijks de verantwoording van haar bestaan voor te leggen.

Al hebben we Aalst uiterlijk niet op zijn kop gezet tijdens het voorbije jaar, toch mogen we zeggen dat de V.V.A.K. binnen de kringen van haar statutaire aktiviteiten zeer bedrijvig is geweest.

Zo organiseerden wij o.m. geleide bezoeken aan de stadhuisbibliotheek, de diskotheek en de nieuwe archiefkamer.

We gingen ook een kijkje nemen in het moderne industriekompleks van de firma Gilbos en met de belangstellende leden brachten we een bezoek aan de oude kunstschatten in het St.-Elisabethhospitaal.

Het zou daarenboven een niet te vergeven vergetelheid zijn mochten we hier niet herinneren aan de uiterst geslaagde Rubensherdenking in de St.-Martinuskerk; het was voor onze vereniging een aangename verrassing te mogen vaststellen dat de B.R.T. één van zijn Postillonuitzendingen aan deze plechtigheid wijdde.

Maar onze belangstelling ging ook even buiten de grenzen van onze stad en dit omdat wij door de ondervinding weten dat de leden van de V.V.A.K. overal het schone waarderen. Om die reden werden autotochten ingelegd naar de bronnen van de Dender, naar het heerlijke Waasland en naar de aloude en historisch belangrijke stad Mechelen.

Het was voor het bestuur van de V.V.A.K. een groot genoegen te mogen ondervinden dat er bij de leden van de V.V.A.K. een ruime belangstelling bestaat voor deze initiatieven en diverse werkingen.

Deze belangstelling zal dan vanzelfsprekend de stimulans zijn voor de toekomst.

Naast de reeds genoemde aktiviteiten heeft de V.V.A.K. evenwel initiatieven die gekoppeld zijn aan bepaalde gebeurtenissen of aan toevallige evoluties tijdens een bepaald jaar.

Het jaar 1966 zette vooral twee punten op het voorplan, t.w. de aanstaande herdenking ter gelegenheid van de honderdste verjaring van de geboorte van Valerius De Saedeleer enerzijds, en de inspanningen voor het behoud van de H. Geestkapel in de Kattestraat anderzijds.

Wat Valerius De Saedeleer betreft, heeft de V.V.A.K. verschillende initiatieven voor uitvoering aan het stadsbestuur voorgelegd zoals de uitgifte van een postzegel, het houden van een retrospektieve en het oprichten van een monument. De V.V.A.K. zal echter op eigen houtje een gedenkplaat doen plaatsen in de omgeving waar eens het geboortehuis stond.

Dat anderdeels de V.V.A.K. zeer aktief is voor het behoud van de H. Geestkapel die kans loopt met de voorziene afbraak van de gebouwen van de C.O.O. te verdwijnen, moet U niet verwonderen, daar deze kapel behoort tot het oudste kunstpatrimonium van onze stad.

Het behoud is daarenboven gemotiveerd om verschillende redenen :

1. urbanistisch : het behoud zou de eentonigheid breken van de winkelrij en aldus het beeld van de Kattestraat aantrekkelijker maken;
2. historisch : dit gebouw viert in 1970 zijn vijfhonderdste verjaring en is tien jaar ouder dan de hoofdkerk;
3. kunsthistorisch : het vrijmaken van het gewelf zou de oorspronkelijke dakstoel tonen en herinneren aan de middeleeuwse konstruktie;
4. esthetisch : het koor, van buiten af gezien, is zeer mooi en zou nu voor iedereen zichtbaar worden;
5. sociologisch : binnen in de kapel zouden de blauwe hardstenen met de namen van de vroegere begiftigers worden ingemetseld en aldus een dankbare herinnering blijven aan de middeleeuwse liefdadigheid.

Aan dit verslag van de voorbije werking dient volledigheidshalve nog toegevoegd dat de V.V.A.K. thans een aantal dia's van de heer Frans Van Schuylenbergh bezit die naar onderwerp en techniek de moeite lonen en die ten gepaste tijde voor onze werking zullen gebruikt worden.

De V.V.A.K. wil van dit kontakt met haar leden profiteren om er de aandacht op te vestigen dat het bestuur steeds open staat voor ideeën en voorstellen die door hun aard waard zijn uitgewerkt te worden.

Deze initiatieven kunnen schriftelijk bij het sekretariaat neergelegd worden.

Mevrouwen, Mijne Heren, verslagen zijn saai maar nuttig.

Het saaie werd in dit verslag tot zijn minimum herleid en het nut van de V.V.A.K. dat wordt door U, zo hopen wij, niet meer betwijfeld.

Ik dank U.

E. De Ridder.

TOEKOMSTPLANNEN VAN DE V. V. A. K. VOOR 1967

Onze vereniging ontving een bundel papieren van ere-Notaris Breckpot. Van het grootste belang lijkt wel een reeks blaadjes, uitgegeven voor onze soldaten aan het front, onder de titel : «Uit het Land van Aalst. - Kort en Bondig». Deze berichten verschenen maandelijks van 1 augustus 1916 tot september 1918; de nummers 1, 8 en 9 ontbreken. Wie kan ons deze aanvulling bezorgen ? De bundel bevat ook een uitgebreide korrespondentie van soldaten, soms in ontroerende Consciencestijl. Wij zullen alles schiften en de interessante stukken overmaken aan het stadsarchief. Hetzelfde zal gebeuren met de handschriften van wijlen Mevrouw Van Damme-De Deken, romanschrijfster.

Wij hebben aangedrongen op de herstelling van het oud-hotel van Langenhove, nu rechtbank van koophandel; vooral de prachtige gebeeldhouwde deur schreeuwt om een degelijke restauratie. De heer Schepen heeft ons het onder handen nemen van de deur beloofd. Desnoods doet de V.V.A.K. het op eigen kosten. Ook wordt een brochure uitgegeven over dit in 1962 geklasseerde gebouw en over zijn bewoners.

Aangezien het geboortehuis van Valerius De Saedeleer voor vijftig jaar werd afgebroken, zal de V.V.A.K. een gedenksteen plaatsen in de woning die er eens tegenover stond.

Nogmaals zullen bij de bevoegde Commissies pogingen worden aangewend om het oudste huis van Aalst - hoek Sluierstraat en Zoutstraat - te behoeden voor afbraak. De herdenking van Frans Cumont, geleerde met wereldfaam te Aalst geboren in 1868, wordt voorbereid.

Alle foto's van schilderijen, etsen, beeldhouwwerken die verband houden met het Rochusschilderij van de kerk van Sint-Martinus worden verzameld.

Er zal verder gewaakt worden op het behoud van de kapel van de H. Geest in de Kattestraat.

BEZOEKEN worden gebracht aan :

de kunstschatten van het klooster der Zwarte Zusters;
de merkwaardige verzameling in het Sint-Elisabetsgasthuis;
de nieuwe brandweerkazerne;
het nieuwe slachthuis;
een orchideeënkwekerij en kasteel Borchstad te Asse.

Wat de REIZEN betreft wordt op kermismaandag een autotocht ingericht naar de Pedevallei (Breugel !), het kasteel te Gaasbeek, de kerk van Sint-Maartens-Lennik, enz.

Voorzien wordt eveneens een bezoek aan de kunstenaarsdorpen aan de Leie en het kasteelpark «Ooidonck», alsook een tocht naar de Schelde : Sint-Amands, Bornem, Temse, Rupelmonde, Hamme-Drie Goten.

DE V. V. A. K. DANKT

het College van Burgemeester en Schepenen voor :

— de aankoop van kasteel en park Ter Linden;
— de oprichting van de gevel van het koetshuis Van der Haegen als afsluiting van de spiegelvijver, maar verwacht een groenbegroeing aan de zijkanten om de storende baksteensteun te verbergen;
— het ontwerp van een verantwoord urbanisatieplan dat de redding van de H. Geestkapel betracht als gebouw;
— de verrijking van het kunstpatrimonium door de aankoop van een werk van de Aalsterse kunstschilder Schelck;
— de jarenlange inspanning tot het bekomen van een kultuurcentrum, inspanning die, als alle tekenen niet bedriegen, eindelijk zal leiden tot een lang gekoesterde verwezenlijking;
— de herinrichting van het stedelijk archief in passende lokalen.

DE V. V. A. K. BETREURT

het plaatsen van een verkeersbord op de plaats waar eens het geboortehuis stond van Val. De Saedeleer. Het bord «Parking Bon Marché» is niet alleen storend voor het oog maar tevens hinderlijk voor de voetgangers.

DE V. V. A. K. HOOPT

dat in 1967 een begin zal worden gemaakt met de herinrichting van het oudheidkundig museum en dat een microfilm zou worden gemaakt van de merkwaardigste archiefstukken.

F. COURTEAUX.

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks Tijdschrift

Voorzitter : F. Courteaux, Acaciastraat 7, Aalst - Tel. (053) 280.96
Beheerder : G. van Bockstaele, H. Hartplein 8, Zottegem
Tel. (09) 70.19.04
Redaktiesekretaris : E.H. J. de Brouwer, pastorie, St.-Gillis-Denderm.
Tel. (052) 232.17
Recensiedienst : E.H. V. Gaublomme, pastoor, Gottem - T. (051) 630.80
Ruildienst : M. Cornelis, Dwarsstraat 50, Denderleeuw - T. (053) 667.02
Bestuursleden : B. Boel, J. Pieters, A. van Lul

Prijs voor het jaarabonnement :
voor leden 140 fr, voor steunende leden 200 fr en voor ereleden 500 fr te storten op de postrekening «Het Land van Aalst», nr 5869.11

Gewoon los nummer (30 F) te bestellen bij de hr. Marcel Cornelis en VOORAF te storten op voornoemde postrekening.

INHOUD VAN Nr 1 — 1967

J. Pieters — De Tabaksteelt in het Land van Aalst onder het Frans Bewind 1
J. de Brouwer — Deken Damiaan van Huffel en de bestraffing van de overtreders van de kerkelijke wetten in de Dekenij Ronse 21
X. — Schriftvervalser te Oordegem 31
V. van Bossuyt — Abt van Haevermaet 32
X. — Bestraffing wegens bijgelovige praktijken 34
X. — Een officier van de stadhouder van het Land van Aalst maakte het al te bont 34
X. — Bestraffing bij valse getuigenis 35
X. — Vechter te Balegem 36
X. — Van een gevangen deurwaarder 36
E. de Ridder — Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon 37
F. Courteaux — Toekomstplannen van de V.V.A.K. voor 1967 39

Drukkerij «Het Reklaamblad», Nieuwstraat 29, Lede - telefoon (053) 237.87